

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
Мастер академске студије
Тероризам, организовани криминал и безбедност

Мастер рад:

АЛ КАИДА И ГЛОБАЛНИ ИСЛАМИСТИЧКИ ТЕРОРИЗАМ

Ментор: проф. др Драган Симеуновић

Кандидат: Николета Лутовац

Број индекса: 83/2016

Београд, јун 2018. године

Резиме

Основни циљ мастер рада је одређење тероризма као појаве, те настанак и деловање "Ал Каиде" као терористичке организације са посебним методама деловања које су јој омогућиле да створи велику и веома функционалну глобалну терористичку мрежу што касније није успело ни једној другој терористичкој организацији, урачунав и "ИСИЛ".

Предмет рада је исламистички салафистички и вахабијски екстремизам и тероризам као глобални проблем у свету, али и код нас, који представља смишљену употребу незаконитог насиља или претњу незаконитим насиљем ради усађивања страха код "неверника" са намером присиљавања или застрашивања њихових власти и друштва како би се постигли исламистички екстремистички циљеви који су политички, верски или идеолошки. Терористичким акцијама појединих организација попут "Ал Каиде" настоји се скренути пажња на идеје тих група или организација које као најпогоднији начин за постизање својих циљева виде убиства представника држава, недужних грађана или нападе на друштвена добра. У том смислу предмет рада је исламистички тероризам као глобална појава у савременом свету, с тим да се посебна пажња посвећује најзначајнијој исламистичкој терористичкој организацији "Ал Каиди".

Због сложености предмета истраживања, научних циљева, хипотеза и индикатора, ради изналажења истинитог научног сазнања, у раду је примењено више врста метода, техника, поступака и инструмената. Методолошки приступ у овом истраживању је интегративан, јер се њиме не фаворизује и не запоставља ниједан теоријско-методолошки правац. Сложеност и дубина проблема наметнули су коришћење више општих и посебних научних метода и методских поступака. Анализа, као основна метода у овом раду је примењена у свим тематским целинама, како би се расветлили аспекти узрока и околности настанка, развоја исламистичког тероризма. Синтетички метод је такође био неопходан у свим деловима истраживања ради повезивања анализираних појава у целовит приказ узрока и последица методологије деловања Ал Каиде као заговорника идеала везаних за исламски фундаментализам и милитантно ангажованог у организацији и извршењу терористичких активности уперених против западног света и про-западних исламских режима. На челу ње је у њеним најславнијим данима био саудијски милионер Осама бин Ладен, иначе потпуно под утицајем идеолошко-политичког активизма шеика Абдулах Јусуф Азама којем се приписује осмишљавање идеје Ал Каиде. У раду се истражује и модус стварања и одржавања глобалне исламистичке терористичке мреже који је користила "Ал Каида", као и последице по њу услед ликвидације бин Ладена. У закључним разматрањима је направљен преглед изведених аргумената ради потврђивања главне тезе рада да је "Ал Каида" веома витална организација са којом ће се свет морати носити и у будућности.

Кључне речи: "Ал Каида", Осама бин Ладен, исламистички тероризам, вахабизам, цихадизам

Abstract

In the present paper we aim to define terrorism as a phenomenon, as well as the emergence and scope of actions of Al Qaeda as a terrorist organization with special methods of operation that enabled it to create a large and highly functional global terrorist network, which later failed to any other terrorist organization, including „ISIL“.

The subject of this paper is islamic salafistic and wahhabi extremism and terrorism as a global problem in the world, and in our country, as well, in the form of deliberate use of illegal violence or threat of illegal violence in order to incite fear with „unbelievers“with the intention of forcing or intimidating their authorities and society on order the islamist extremist goals are achieved that are political , religious od ideological. The terrorist actions of individual organizations such as Al Qaeda seek to draw attention to the ideas of those groups or organizations that see killings of state representatives, innocent citizens or attack on social property as the most appropriate way to achieve their goals. In that respect, the subject of this work is islamic terrorism as a global phenomenon in the modern world, with special attention being paid to the most significant islamic terrorist organization, Al Qaeda.

Due to the complexity of research subjects, scientific goals, hypotheses and indicators, in order to find true scientific knowledge, several types of methods, techniques, procedures and instruments have been used in this paper. The methodological approach in this research is integrative, because it neither favors nor neglects any theoretical-methodological direction. The complexity and depth of the problem have imposed the use of more general and special scientific methods and methodical procedures. The analysis, as the basic method in this paper, was applied in all thematic units, in order to clarify the aspects of the causes and circumstances of the origin, the development of islamic terrorism. The synthetic method was also necessary in all parts of the research to connect the analyzed phenomenon to a comprehensive account of the causes and consequences of Al Qaeda's methodology of acting as advocates of ideals related to Islamic fundamentalism and its militant engagement in the organization and execution of terrorist activities directed against the western world and pro-western islamic regimes. In his most famous days, Osama bin Laden was a Saudi billionaire, completely under the influence of the ideological-political activism of Sheikh Abdullah Yusuf Azam, to whom is attributed the idea of Al Qaeda. The paper also explores the modus of creating and maintaining a global islamic terrorist network that has been used by Al Qaeda as well as consequences it suffered after liquidation of bin Laden. In concluding observations, an overview of the arguments was made to confirm the main thesis that Al Qaeda is a very vital organization with which the world will have to deal with in the future.

Key words: Al Qaeda, Osama bin Laden, islamic terrorism, wahhabism, jihadism

Изјава о академској честитости

Студенткиња: Лутовац Николета

Број индекса: 83/2016

Студенткиња мастер академских студија: Тероризам, организовани криминал и безбедност

Ауторка мастер рада под називом: “Ал Каида и глобални исламистички тероризам”

Потписивањем изјављујем:

- да је рад искључиво резултат мог сопственог истраживачког рада;
- да сам рад и мишљења других аутора које сам користила у овом раду назначила или цитирала у складу са Упутством;
- да су сви радови и мишљења других аутора наведени у списку литературе/референци који су саставни део овог рада и писани у складу са Упутством;
- да сам добила све дозволе за коришћење ауторског дела који се у потпуности/целости уносе у предати рад и да сам то јасно навела;
- да сам свесна да је плагијат коришћење туђих радова у било ком облику (као цитата, парафраза, слика, табела, дијаграма, дизајна, планова, фотографија, филма, музике, формула, веб сајтова, компјутерских програма и сл.) без навођења аутора или представљање туђих ауторских дела као мојих, кажњиво по закону (Закон о ауторском и сродним правима, Службени гласник Србије, бр. 104/2009, 99/2011, 119/2012), као и других закона и одговарајућих аката Универзитета у Београду;
- да сам свесна да плагијат укључује и представљање, употребу и дистрибуирање рада предавача или других студената као сопствених;
- да сам свесна последица које код доказаног плагијата могу проузроковати на предати мастер рад и мој статус;
- да је електронска верзија рада идентична штампаном примерку и пристајем на његово објављивање под условима прописаним актима Универзитета.

Потпис студенткиње

Београд, _____

_____

САДРЖАЈ

УВОД.....	3
1. ТЕРОРИЗАМ	5
1.1. Појам и циљеви тероризма	5
1.2. Глобални карактер савременог тероризма	11
2. ИСЛАМСКИ ФУНДАМЕНТАЛИЗАМ И ТЕРОРИЗАМ.....	14
3. РЕЛИГИЈА И БЛИСКОИСТОЧНИ ТЕРОРИЗАМ	18
4. САВРЕМЕНИ ВЕРСКИ СУКОБИ НА БЛИСКОМ ИСТОКУ.....	24
5. ИСЛАМИСТИЧКИ ФУНДАМЕНТАЛИЗАМ КАО ЈЕДАН ОД ГЛАВНИХ ОБЛИКА РЕЛИГИЈСКОГ ФУНДАМЕНТАЛИЗМА.....	29
6. ЦИХАД КАО СИНОНИМ ЗА СВЕТИ РАТ.....	38
7. СХВАТАЊЕ СВЕТОГ РАТА У ИДЕОЛОГИЈИ ИСЛАМСКОГ ФУНДАМЕНТАЛИЗМА.....	41
8. АЛКАИДИЗАМ КАО ВОДЕЋА ИДЕОЛОШКА ОПЦИЈА ДАНАС.....	49
9. АЛ КАИДА – ПОЈАМ, ИСТОРИЈАТ, ЛИДЕРИ И ОРГАНИЗАЦИЈА.....	56
9.1. Појам.....	56
9.2. Историјат	58
9.3. Лидери	61
9.4. Организација Ал Каиде	64
9.5. Реакције на трагедију од 11. септембра	67
10. СМРТ БИН ЛАДЕНА – КРАЈ АЛ КАИДЕ?.....	71
11. ВАХАБИЗАМ - ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ И КАРАКТЕРИСТИКЕ.....	73
12. ВАХАБИЗАМ НА БАЛКАНУ – ПРИМЕР СРБИЈА.....	78
13. БОРБА ПРОТИВ ТЕРОРИЗМА.....	87
ЗАКЉУЧАК.....	97
ЛИТЕРАТУРА	100
ОСНОВНИ БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ.....	104

УВОД

У уводном делу рада су одређени основни циљеви истраживања, предмет и методолошки поступци који су коришћени, као и полазне хипотезе. Посебна пажња је посвећена формулацији проблема истраживања.

Главни научни циљ у овом истраживању односи се на научну дескрипцију феномена Ал Каиде као главног репрезентанта исламистичког тероризма. Основни циљ рада је стога и одређење тероризма као појаве, те настанак и деловање Ал Каиде као терористичке организације са посебним методама деловања које су јој омогућиле да створи велику и веома функционалну глобалну терористичку мрежу, што касније није успело ни једној другој терористичкој организацији, урачунав и ИСИЛ. Такође, научни циљ истраживања је и научно објашњење политичке употребе ислама који организација користи у пропагандне сврхе, а што омогућава велики одзив добровољаца за самоубилачке нападе.

Друштвени циљ овог рада је информисање и упозоравање становништва о могућим нападима Ал Каиде. Ова организација представља претњу за многе државе, укључујући и земље Балкана, међу којима је и Република Србија.

Због сложености предмета истраживања, научних циљева, хипотеза и индикатора, као и ради изналажења истинитог научног сазнања, у раду је примењено више врста метода, техника, поступака и инструмената. Методолошки приступ у овом истраживању је интегративан, јер се њиме не фаворизује и не запоставља ниједан теоријско-методолошки правац. Сложеност и дубина проблема наметнула је коришћење више општих и посебних научних метода и методских поступака.

Анализа, као основна метода у овом раду је примењена у свим тематским целинама, како би се расветлили аспекти узрока и околности настанка и развоја исламистичког тероризма. Синтетички метод је такође био неопходан у свим деловима истраживања ради повезивања анализираних појава у целовит приказ узрока и последица методологије деловања Ал Каиде.

Савремени тероризам карактеришу: високи степен организованости, глобализам, професионализам, злоупотреба техничких достигнућа, велика финансијска моћ

стечена прањем новца и манипулацијама новчаних завода у многим земљама. Пример такве организације је Ал Каида и друге терористичке формације. Тероризам се не може схватити нити објаснити ван оквира укупног криминалног миљеа и целине друштвених и политичких односа који оптерећују савремено друштво.

Ал Каида („база“) је назив дат интернационалном савезу исламских терористичких група. Основана је од стране арапских муџахединских добровољаца који су током 80-их година двадесетог века одлазили у Авганистан да се боре против снага СССР-а.

Ал Каида води корене из времена совјетске инвазије на Авганистан, када се велики број муслиманских бораца из целог света придружио локалном муџахединском покрету отпора, који су највећим делом финансирале Сједињене Државе и Пакистан. Најистакнутији лидери те глобалне организације су Саудијац Осама бин-Ладен и Египћанин Ајман ал-Завахри, али се оснивачем, у теоријском, па и практичном смислу, може сматрати палестински шеих Абдулах Јусуф Азам.

„Ал Каида“ последњих 10 година царује светом тероризма. Неки од већих и познатијих напада „Ал Каиде“ су: напад на зграде светског трговинског центра (СТЦ) 1993., серија напада у Паризу 1995., напад на америчке амбасаде у Кенији и Танзанији, удар чамцем пуним експлозива у амерички носач „Кол“ 2000. год., напад авионима на зграде СТЦ-а у 2001., серије напада бомбаша самоубица у Ираку итд.

1. ТЕРОРИЗАМ

1.1. Појам и циљеви тероризма

Реч тероризам покреће жестоке расправе. уместо да се усагласе и дефинишу тероризам, научници који се баве друштвеним наукама, креатори политике, адвокати и стручњаци за безбедност препиру се око значења те речи. Познати експерт за тероризам са Универзитета Тексас у Даласу, Х.Х.А.Купер (Cooper) (1978, 2001.), излаже овај проблем на једноставан начин. Он каже: „Проблем је у дефиницији проблема“.¹ Ми се можемо сложити да је тероризам проблем, али се не можемо сложити око тога шта је тероризам.

Има неколико разлога због којих настаје конфузија. Прво, тероризам је тешко дефинисати зато што та реч има пежоративну конотацију (набијену емоцијама). Особа која је обележена као терориста доживљава политичку и друштвену деградацију, а исто се то догађа са организацијом коју су етикетирали као терористичку групу. Рутински злочини добијају већу друштвену важност када се оцене као тероризам, а политички покрети могу имати проблема, ако се њихови чланови означе као терористи.

До даље конфузије долази када људи помешају термине страх (терор) и тероризам. На пример, циљ војске је да унесе страх у срца непријатеља; систематско уношење страха постало је основно оружје у сукобима током историје. Неки људи тврде да нема разлике између војне силе и тероризма. Многи чланови антинуклеарног покрета проширују ово мишљење, тврдећи да је спремност да се употреби нуклеарно оружје једна од додатних делатности тероризма. Користећи се истом логиком, неки људи тврде да уличне банде и криминалци тероришу своје суседе. Ако бисмо све што изазива страх назвали тероризмом, онда би број могућих дефиниција постао

---

¹ Džonatan R. Vajt, *Terorizam*, Alexandria Press, Beograd 2004. godine, str.4

неограничен.

Један од главних разлога због којих је тешко дефинисати тероризам је то што се „његово значење мења са друштвеним и историјским контекстом. Овим не желимо да кажемо да је онај који је за неког терориста за другог борац за слободу, већ да подвучемо да значење тероризма варира. Промене значења настају због чињенице да тероризам није чврст појам. Као и злочин, тероризам је одређен друштвом, а са друштвеним променама мења се и његово значење.“²

У нашој, домаћој, литератури много истакнутих истраживача дало је своје дефиниције и схватања тероризма, без кокетирања са дневном политиком. Драган Симеуновић наводи да се: „Као вишедимензионални политички феномен савремени тероризам може теоријски најопштије одредити као сложени облик организованог групног, и реде индивидуалног или институционалног политичког насиља обележен застрашујућим брахијално физичким и психолошким методама политичке борбе којима се обично у време политичких и економских криза, а ретко и у условима остварене економске и политичке стабилности једног друштва систематски покушавају остварити »велики циљеви« на начин потпуно непримерен датим условима, пре свега друштвеној ситуацији и историјским могућностима оних који га као политичку стратегију упражњавају.

Друштвено угрожавајући опус тероризма обухвата претњу силом у оквиру интензивне психолошко-пропагандне делатности, злоупотребу интернета у терористичке сврхе, отмице, учене, психофизичко злостављање, атентате, саботаже, диверзије, самоубилачке нападе, појединачна и масовна политичка убиства и интенцију успостављања реде над стварним и потенцијалним политичким противницима, а чешће над представницима система и невиним жртвама.

Као вид индивидуалног, нелегитимног, нелегалног и неинституционалног насиља тероризам је увек окренут против одређених институција неког друштва, односно in

---

² *Džonatan R. Vajt, Terorizam, Alexandria Press, Beograd 2004. godine, str. 4*

concretum против неке државе.“³

Милан Милошевић дао је веома свеобухватан став о тероризму: „У најширем политичком смислу, тероризам се схвата као метод политичке борбе за који је карактеристична употреба систематског насиља срачунатог на интимидацију (заstraшивање) противника и сламање његовог отпора. На основу тога, и сам термин тероризам представља кованицу састављену од речи терор (од француске речи terreур, која значи сејање страха) и суфиксаизам. У суштини, тероризам је увек политички мотивисано насиље, односно у основи увек има социјално-психолошку (политичку) компоненту. Може се закључити да је тероризам плански акт насиља или претње применом насиља које предузимају одређене друштвене групе с намером да утичу на друштвени и политички живот једне заједнице ради освајања или очувања власти“.

Одређивање појма тероризма, можемо потпуније сагледати из табеле која показује разлике између конвенционалног ратовања, гериле и тероризма⁴:

	Конвенционално ратовање	Герила	Тероризам
Величина борбене	Велика	Средња	Мала
Тактика	Здружене операције које укључују неколико војних родова	Тактика типа командоса	Киднаповање, атентат, ауто- бомба, отмица
Циљеви	Углавном војна, индустријска и саобраћајна инфраструктура	Углавном војно, полицејско и управно особље и политички противници	Државни симболи, политички противници и јавност

³ Симеуновић Драган, *Тероризам, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2009. године, стр.*

Намеравани ефекат	Физичко уништење	Углавном физичко изнуривање непријатеља	Психолошка принуда
Контрола територије	ДА	ДА	ДА
Признање ратних зона	Рат ограничен на признату географску област	Рат ограничен на земљу/територију у којој је раздор	Нема признатих ратних зона

Појмом међународног тероризма обухватају се различити акти насиља и угрожавања људских права и људских живота, као и јавних, односно заједничких и индивидуалних добара. У том мноштву разноликости аката који се подводе или се могу подвести под појам тероризам, лежи и део разлога због којих није могла бити утврђена свеобухватна и опште прихватљива дефиниција међународног тероризма.

Постоје врло бројне и на први поглед различите класификације тероризма које се користе преваходно у теоријске сврхе. На основу политичке опредељености извршилаца терористичких аката често се говори о „десничарском“ и „левичарском“ тероризму. Под „десничарски“ подразумевају се акције терора фашистичких и неофашистички организација, а под „левичарске“ анархистичких и прокомунистичких организација. На основу броја учесника и броја жртава у терористичким акцијама може се говорити о индивидуалном и колективном тероризму.⁵

Уколико се у обзир узме институционална повезаност терориста са државним апаратом, може се извршити класификација на прорезимски или продржавни и анти режимски или антидржавни тероризам.

Тероризам је такође могуће класификовати као селективан и неселективан, у односу на насиље над унапред одређеном жртвом. У односу на локацију постоји подела на урбани и рурални тероризам. Такође постоје и класификације тероризма као екотероризам, наркотероризам и други.

Међународни тероризам се не своди на једно изоловано друштво, што значи да је

⁵ Милошевић Милан., Одбрана од тероризма, Свет књиге, Београд 2005. године, стр.10 и 11

неопходно знати начин утврђивања главних видова таквог тероризма, односно врсте повезаности између терористичких аката и међународне политике. Разматрајући манифестације тероризма у међународним односима може се исти класификовати на видове међународног тероризма и то транснационални и међудржавни тероризам⁶.

Наша подршка борби против тероризма, премда неспорна, захтева извесно објашњење. Наше виђење тероризма није исто као америчко.⁶

То смо најбоље осетили на Косову, где су они које ми сматрамо терористима били амерички савезници. После напада на WTC⁷ свет је сада вољнији да јасније дефинише тероризам као опште зло како би боље знао против кога се заправо бори.

Не делимо са Американцима оцену да се против тероризма води рат, јер то може да значи оружани напад на државе које САД без јасно предочених доказа, можда понекад и произвољно, оптужују за заштиту тероризма. Бланко подршка свакој војној акцији САД, под видом заједничке борбе против тероризма, у пракси би могла многе мале земље да подреди америчкој глобалној стратегији, која не мора да буде у њиховом националном интересу. Европа, укључујући и већину америчких савезника, и Русија и Кина, чланице Савета безбедности, такође не говоре о рату, него о борби против тероризма као опасности по међународни мир и безбедност. Они који се дистанцирају од самог термина, нису неопходно, бар у ово време, и мање солидарни са борбом против заједничког зла.

Образложење за напад на земље које наводно подржавају терористе је нађено у Седмом поглављу Повеље УН које предвиђа и могућност примене војне силе против земаља које одбијају да се повинују одлукама Савета безбедности (у конкретном случају о изручењу Бин Ладена Америци). Кофи Анан је објаснио да САД имају право на употребу оружане силе у самоодбрани и други на то нису имали приговор. Русија и Кина, заинтересоване да њихове сепаратисте – пре свега у Чеченији и Синђијангу – и Америка види као терористе, изразиле су доста блиске ставове у захтевима да међународна борба против тероризма постане још одлучнија, али да америчке војне операције у Авганистану „не одступе од духа и принципа Повеље УН

---

⁶ Драгослав Ранчић, *Наша борба против тероризма*, Београд 2004., стр. 127

⁷ WTC – World Trade Center (Светски трговински центар)

и основних норми међународног права“ и да не проузрокују цивилне жртве.

Све, дакле, упућује на потребу да се потраже дубљи узроци појаве с којом је освануо 21. век. Тероризам и масовно насиље, сем идеолошког и верског фанатизма, има, нажалост, и нека рационална изворишта. Шта је правда у свету у којем се током протеклих деценија мира и просперитета непрекидно повећавала удаљеност између развијених и неразвијених, у којем сиромашни, а већински део света, животари са стотинак долара по становнику, а богати премашују и неколико десетина хиљада.

Треба ли препустити терористичком радикализму да стане на чело светске сиротиње, чије се сиромаштво континуирано уграђује у растуће богатство развијених? Зар узвишена начела права човека и социјална правда треба да важе само за унутрашње односе у сувереним државама, а не и за односе између њих? Може ли планета хармонично да напредује глобално, ако се спутава локално? Не охрабрује ли тероризам чињеница да већина горућих питања и не почиње да се решава, док се не запрети или употреби сила масовних протеста, побуна и револуција? У неправедном свету, у којем се сила олако послужи средствима којима правда не срне. Немирна савест привилегованог дела света не може се намирити самилосном великодушносту добровољних прилога и хуманитарне помоћи, колико да људи не би помрли од глади, болести и очаја.

Ништа, дакле, нећемо разумети ако се не запитамо на чему почива мотивација стотина, а сутра можда већ хиљаду фанатика, да тако лако залажу сопствене животе за туђу несрећу? Њихова жртва је опасна баш зато сто је несебична и самоубилачка, ма колико да је бесмислена и узалудна. Нису то плаћеници, то су несрећници којима се злочиначки подухвати цинично продају као херојска дела и који, као такви, постају идеално, јефтино, а неодбранљиво оружје у рукама амбициозних манипуланата туђим судбинама. Тако настаје паклена добитна комбинација, против које престају да важе рационални прорачуни односа снага и аргумената и ништа не вреде прескупи ракетни штитови и софистицирана ратна техника. Плодови су то очаја и лудила које се мора превентивно лечити да би се могло искоренити. Нема фанатизма који остаје незлоупотребљен.

1.2. Глобални карактер савременог тероризма

Тероризам је, без сумње, највећа актуелна опасност за савремени свет откако је срушен биполарни систем. Занимљиво је да крај хладног рата није довео до већег система безбедности и до веће владавине међународног права.

Напротив, каже Пол Вилкинсон, „дошло је до ширења светског нереда у којем су огорчени етнички и етничко-религијски сукоби постали карактеристичан вид ратовања од Кавказа и Балкана до јужне Азије и средишње Африке“.⁸

Ако је то тако онда је природно да се светска заједница, озбиљније и организованије (у смислу јаче међународне сарадње) него до сада, мора позабавити феноменом тероризма. Зато је неопходно, прво, испитати узроке, економске, политичке и друге, који рађају ту појаву и, друго, дати јасну дефиницију тероризма (шта је тероризам и које све његове радње подлежу санкцијама).

Сазнање о његовим коренима претпоставка је успешне борбе против тог светског зла. Ово друго изузетно је важно из два основна разлога: да се не би под изговором борбе против тероризма угрожавала грађанска права и слободе, нити да се доводи у питање легитимна борба етничких заједница за националну еманципацију. Свет се, без сумње, налази пред двоструким изазовом: да пронађе најадекватнији одговор на ескалације тероризма, али да тај одговор нема повратно негативно дејство по демократију и по светски мир, два кључна стуба савременог света.

Данас је не само уском кругу политичара и експерата јасно да је савременом тероризму својствено наношење што већих цивилних жртава да би се постигао одређени политички циљ. То је нови вид ратовања којем су масовни злочини над цивилима главно средство у борби са супротном страном. При том би требало имати у виду још и чињеницу да је коришћење терористичких метода својствено не само потлаченим етничким заједницама, субдржавним групацијама и организацијама, него и државама. Како би се иначе друкчије могла карактерисати интервенција совјетских снага против муџахедина у Авганистану, руских снага у Чеченији или америчко

---

⁸ *Wilkinson Paul, Terorizam protiv demokratije, Golden marketing, Zagreb 2002, str. 63.*

оружано ангажовање против Вијетконга у Вијетнаму или против Ал Каиде и Талибана у Авганистану? Ове интервенције могле би се још називати и „државним терором против тероризма“. Јер, у тим акцијама масовно су страдали цивили, што се не би могло сврстати у „колатералне штете“. Државни терор врло често изазива акције протутерора (тзв. субдржавни терор).

Нови приступи антитерористичком законодавству, међутим, релативизују тај принцип, јер отварају просторе широком тумачењу терористичких деликата у које се, ако је то у интересу власти, могу убрајати и различити видови опозиционе активности. Грађанска побуна, синдикалне акције, радикални захтеви за промене политичких система, чак и ако ненасилни, могу бити оглашени као терористичко деловање. Учесници ових и сличних акција могу бити прогањани и санкционисани као терористи, не због дела, већ због политичких намера.

Неразликовање средстава и циљева може имати крупне последице, негативне дакако, и по национално-ослободилачке покрете у свету. Тероризам није синоним за побуну, устанак и уопште за политичко насиље. Борба против тероризма, наине, не срне угрожавати легитимно право народа да се боре за национална права и слободе, за самоопредељење, јер су ти покрети понекад приморани да се лате и оружја. У одсуству колико-толико објективизираних критеријума могући су арбитраност и „двоструки стандарди“ приликом оцењивања шта је стварно ослободилачка борба, шта је освајачки рат, шта је пуки тероризам који се продаје за ослободилачку борбу. У арбитраним процењивањима сасвим је могуће да се поједини покрети за националну равноправност и независност огласе за терористичке организације, чиме се обесхрабрују у борби за ослободилачке циљеве. С друге стране, могуће је да се на евидентни или прикривени тероризам гледа благонаклоно, понекад да се подстичу и чак финансијама и оружјем помажу.

У сваком случају не може се на организације и покрете који се користе тероризмом гледати изоловано од комплекса политичких околности у којима су настали и политичких циљева које желе да остваре. То помаже да се избегну оне ситуације у којима је један те исти покрет за једне терористичка организација а за друге су борци за слободу.

Међународни тероризам зближава обавештајне службе. У борби против савременог тероризма, у глобалним размерама, учествују руска обавештајна служба, израелски Мосад, британски МИ-5, немачки БНД и скоро све обавештајне службе земаља чланица Европске уније. Чак је и Кина понудила своју помоћ. Тако је строго поверљиви „тајни свет“ који је до сада оперисао по сопственим, појединачним плановима, постао јединствено „светско предузеће“.

По целом свету трагају за међународним терористичким мрежама и њиховим агентима „спавачима“ (агенти који се активирају у посебним ситуацијама) који сада живе и раде међу нама, воде нормалан живот, све до момента добијања наређења за неку операцију.

2. ИСЛАМСКИ ФУНДАМЕНТАЛИЗАМ И ТЕРОРИЗАМ

„Верујем и заклињем се да постоји један пророк, Мухамед“ и „намеравам заузети место десно од њега“, некад је рекао анонимни Осама бин Ладен, а после 11. септембра 2001. најтраженији човек на планети. Оружје, крв и сузе својеврсни су „отисци прстију“ савременог тероризма. Но где год има ових отисака потребно је и много пластичних црних врећа. Тероризам се дефинише као идеологија и метод борбе за политичке циљеве путем насиља и цена.

Према професору Симеуновићу, тероризам се према својим главним циљевима може поделити на три групације. Сматра се да је најприхватљивија подела на верски у који не спада само исламски већ и тероризам секти, идеолошки који се дели на левичарски (црвени) и десничарски (црни) и етничко-сепаратистички тероризам, обухвата оне организације које се политичким насиљем боре за остваривање националних циљева.⁹

Савремена обнова исламског насиља, а тиме и тероризма започиње крајем 60-их година када у арапском, и у опште муслиманском свету влада фрустрација након војних пораза од Израела. Критике режима све више попримају верску ноту, што не значи и уједно да те критике долазе са највиших хијерархијски установљених степеница ислама. Огорчење маса се утапа у појачаној религиозности, а спас за све друштвене проблеме се почиње налазити у обнови изворног ислама. У томе су нарочите биле и остале активне различите секте и политизирани исламске групације које увек имају своју, бар донекле „аутентичну“ визију Курана. Неке од њих лако и трајно посежу за насиљем, као „фардом“ (обавеза верника), чија је оштрица уперена у два основна правца: против спољних непријатеља и против грешника и неверника у сопственом народу, односно у „умми“ (исламска заједница верника).

Није без значаја да, сем у случају мањег броја држава, исламски највиши званичници,

---

⁹ Симеуновић Драган. Тероризам, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2009. година

сматрају овакве организације и групације верским подземљем, свакако и због тога што су и сами најчешће на њиховој мети као „грешници и отпадници од вере“. То је уједно и објашњење података да у арапским и исламским терористичким организацијама најмање има оних које су многи у напред у њима видели и оптуживали – студената верских школа и универзитета.

Због тога савремени исламски тероризам и не ужива бар официјалну подршку највећег броја режима у муслиманским земљама.

Примарно подручје његове обнове и данашњег интензивног трајања је Блиски Исток. У њему је терористичка прамајка Муслиманска браћа породила у кратком временском периоду низ терористичких организација који су водиле своју свету битку против режима „који су скренули са божијег пута“.¹⁰¹¹

Дакле Осама није сам и није једини. Наравно Бин Ладен и његови „ратници без граница“ далеко су најпознатији и чини се најопаснији.

У одмазди Америка користи технички најсавременије оружје и специјалне јединице обучене „да се спријатеље са правим људима, да збуњују погрешне људе и убију кога треба“.

Подаци говоре да у савременим ратовима, популарно названим неконвенционалним највише страдају цивили. Терористи их једноставно зову неверницима, нападнуте државе – колатералном штетом. Обични људи зову их ипак невиним жртвама. Ко ме су криви лифт-бој СТЦ-а или неписмене жене Авганистана? Има ли политичка игра својих граница? Апсурд је и да је Бин Ладен бивши ЦИА-ин ученик, обучаван за рат против Совјета баш у Авганистану. Већина њих не размишља о смрти јер је смрт у исламу свети чин. Хамасови следбеници нпр. чак се у тероризму и жртвују.

Помоћник америчког министра одбране Пол Волфовиц подвукао је да „нови рат против тероризма захтева целовиту стратегију која мора укључивати употребу

---

¹⁰ Симуеновић Драган. Тероризам, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2009. година
стр 197

дипломати је, финансијског притиска и војну силу“.

Тероризам је опасна појава, болест савременог друштва, па се као и болесно ткиво мора одстранити. Дефиниција каже да је он политичка појава те се првенствено његови политички узроци морају елиминисати. Потенцијалне жртве томе се и надају. Увођењем „антракса“ терористичка борба добила је и нову димензију. Наравно нови и јаки импулси у борби и елиминисању тероризма. Можда исход није изврстан, али вреди покушати.

Имајући у виду познату чињеницу о томе да се друштвени проблеми најуспешније решавају идентификацијом и отклањањем њихових узрока, искрсава незаобилазно питање: да ли међународној заједници није познат (овај) најефикаснији начин одбране од тероризма, или јесте, али није у стању да се њиме користи? Бројни и разноврсни, променљиви, отклоњиви, делимично отклоњиви или неотклоњиви и, посебно, специфични узроци тероризма за сваку микро-локацију (државу), који се начелно могу разврстати на објективне и субјективне, одговор на питање чине веома компликованим.

С тим у вези, поменимо то да Ад хок Комитет ОУН за међународни тероризам се сложио да се његови узроци могу разврстати на спољне и унутрашње. Као спољни су идентификовани колонијализам, агресија, страна окупација, мешање у унутрашње односе држава, политика експанзионизма и хегемоније и економска експлоатација природних извора држава, а као унутрашњи – расизам, расна дискриминација, апартхејд, геноцид, неофашизам, повреде људских права, сиромаштво, беда и слично.

Евидентно је да су идентификовани узроци у супротности са једним значајним обележјем тероризма (аморалност), јер многи од њих, посебно унутрашњи, објективно, за терористе представљају „оправдање“ за брутално насиље којим се служе ради постизања политичког циља. И поред оваквог чудноватог алибија за терористичко деловање, анализа савременог тероризма у свету указује на то да преовлађују микролокације овог бруталног насиља, где ни један од наведених или других објективних узрока није покренуо његове актере да се користе њиме. Напротив, уочава се да је главни узрок њиховог насилничког опредељења и

испољавања, субјективна процена руководства дотичног терористичког субјекта о томе да друштвени статус људског колективитета (етнички, социјални, верски...) „у чије име“ примењују тероризам, није задовољавајуће уређен (неадекватан) у матичној држави или међународној заједници и да га је могућно и „допустиво“ мењати применом насиља.

Таква процена искључује могућност да се актуелни или потенцијални проблем размотри и реши на легитиман (парламентаран) начин. Уствари, таква психопатолошка процена производи бројне илузије, првенствено у смислу да је насиље најцелисходнија, најбржа и једино могућа алтернатива. Када разрешење спорног или „спорног“ проблема отпочне употребом тероризма, почетни мотиви терориста се оснажују и искрсавају нови, а све то доприноси ескалацији сукоба.

3. РЕЛИГИЈА И БЛИСКОИСТОЧНИ ТЕРОРИЗАМ

Блискоисточни тероризам усмерен је на борбу за контролу над подручјем на које полажу право Израелци и Палестинци. За то је уско везано и питање фундаменталистичког ислама ван досега Иранске револуције. Ова борба се јавља у три облика: у борби за контролу над палестинским покретом, у правцима револуционарног ислама и у ширењу тероризма из Авганистанског рата. До средине деведесетих, сва ова три типа борбе одликова је ватрени верски фундаментализам. Палестински покрет био је под утицајем револуционарног ислама, нарочито из Хамаса и Исламског цихада. Друге револуционарне групе јављају се у Египту, Судану, Пакистану и Алжиру. Главна опасност за међународну заједницу изродио је свој сопствени антиарапски тероризам. Све ове виолентне екстремистичке доктрине представљају претњу за крхки мировни процес.¹²

Посматрано у најширем смислу, основ и непресушни извор, те тиме и главна покретачка снага блискоисточног тероризма је сам ислам. Ислам као вера и начин живота.

Посматрано у ужем и најпрецизнијем смислу, то је, заправо, тамни део ислама (тзв. политички ислам). То је онај део ислама, односно, ислам тумачен од стране одређених појединаца или колективитета, који су ислам двоструко злоупотребили. Прво, јер су његово изворно значење и саму суштину толико погрешно тумачили, да су га буквално изменили и прилагодили својим циљевима и потребама, тако да се такав ислам, са правом, може назвати „тамни ислам“ или „тамна страна ислама“. Основни циљ оваквог тумачења Ислама је одвајање великог дела муслимана од остатка света. Друго, јер га желе, као таквог и на насилан начин (брутално и углавном уз коришћење оружја) у пракси наметнути и другима. То, у суштини представља, изопачење Ислама, односно, стварање и поимање тзв. тамне стране ислама. Ислама који је обојен екстремизмом, радикализмом и фундаментализмом. Међутим, да би схватили блискоисточни тероризам као појаву, феномен или метод

---

¹² Džonatan R. Vajt, Terorizam, Alexandria Press, Beograd 2004. godine, стр. 183

борбе, неопходно је познавати неке од основа на којима почива сам ислам, односно, исламски фундаментализам и радикализам, јер су они пресудно утицали на појаву и начин испољавања исламистичког тероризма. Такође, јако је битно увидети и разумети да су, управо, те основе ислама уједно и главни фактори, који су довели до његове побуне против, у првом реду, Запада и његове цивилизације. Заправо, јасно треба истаћи да радикални ислам, заправо, црпе суштину свог легитимитета у глобалном одбацивању западне цивилизације и поготово њеног политичко-филозофског система произишлог из савремене мисли.

По речима немачког аутора Клауса Кинцлера, Ислам у суштини представља пророчанско виђење односа Бога и човека. Фундамент ислама чине Куран (света књига) и Шеријат (Божји закон), односно традиција, тзв. „суна“ и он не познаје одвајање религије и државе. Куран је Света књига у којој је садржано све и у којој је свака реч изречена, директно, од самог Бога. Куран као верски текст непосредно тражи да се по његовим захтевима уреди, како верски, тако и друштвени поредак.

Шеријат је верски закон, али спада у оне принципе исламске верске традиције које је најтеже следити и које верски закони теже да поистовете са нормативним правом исламског друштва, политике и државе (религија и држава)¹³. Резултат тога је спајање религије и политике у исламу. То је оно што управо карактерише ислам и представља његову праву суштину. Дакле, шеријат је неопходно посматрати и као својеврстан систем. Идеју о исламу као систему темељно је развио првобитно индијски, а потом и пакистански фундаменталистички вођа Абу Маудуди (1903–1979) као и Египћанин Хасан ал Бана (1906–1949)¹⁴.

Данас савремени исламски фундаменталисти инсистирају на стварању свеобухватног поретка политичког, социјалног и индивидуалног живота, те за интегралистичко разумевање религије по којем је, ислам, савршени систем који укупне интересе људског живљења регулише потпуно и за сва времена. Већина исламиста иде толико далеко да шеријат поистовећују са исламом, свесрдно се залажући да шеријат што потпуније и спроведу.

---

¹³ Klaus Kinder, *Verski fundamentalizam*, Klio, Beograd, 1997, str. 66.

¹⁴ Klaus Kinder, *Verski fundamentalizam*, Klio, Beograd, 1997. str. 74.

Из наведеног се да закључити да се исламски фундаментализам не односи само на разумевање Курана, већ и на целокупну структуру шеријата, Божјег закона формулисаног на основу Курана, при чему се та структура тумачи као коначна и непроменљива Божја заповест. Ко се њој потчини прави је муслиман, а онај који је одбије не припада верској заједници и „неверник“ је.

Борба фундаменталног ислама против свега што није у складу са њим није модерна појава, она траје вековима уназад, попримала је разне облике али циљ је одувек био исти.

Најзначајнији фактори који су, поготово у данашње време, довели до пуне експанзије побуне ислама против, углавном, Западне цивилизације, хришћанства и јудаизма, такође нису нови и непознати, те их већина светски признатих аутора сврстава у три основна. То су:

- економски,
- културно-традиционални,
- религијски.

Без претензија да се детаљно размотре наведена обележја, једноставно је немогуће а да се не напомене пар чињеница. Интереси, пре свега економски, одређених западних држава и организација у њелом свету, а стицајем околности поготово у оном делу света где већину становништва чине муслимани, су огромни и самим тиме оне желе да битно утичу на догађања у тим регионима. Рецимо, САД себе сматрају за једину глобалну супер силу и у складу са тим, односно, својим интересима се и понашају. Са друге стране, имамо муслиманске државе или организације у поменутиим регионима које желе да заштите своје интересе. Дакле, један од основних разлога за сукоб може бити и јесте заштита сопствених интереса. Такође, неразумевање за постојање разлика у култури и традицији, те њихово једнострано или обострано непоштовање, често пута су, нажалост, били а и данас су довољан разлог за подизање тензија, па чак и ратних или терористичких дејстава.

Култура и традиција су два битна обележја свих цивилизација. Анализирајући исламску културу, традицију и уопште цивилизацију, вршећи њено поређење са другим цивилизацијама, са циљем тражења међусобно компатибилних тачака, многи

теоретичари и познаваоци исте, дошли су, мање више, до два условно слична мишљења или става.

Прво, које каже да, исламска цивилизација није компатибилна са другима¹⁵, у смислу да се исте могу међусобно мешати и прожимати, а да ислам не испољи своју тамну страну (напротив, између њих мора постојати јасна и чврста граница). Друго мишљење, које говори о могућем мешању, прожимању и заједничком животу исламске и нарочито западне (хришћанске) цивилизације. Оно каже да је то могуће, једино, уз максималну толерантност западне (хришћанске) цивилизације према Исламу, стоје, у суштини, једносмеран пут или наступање.

Данас, након свих терористичких догађања у последњих двадесетак година, са правом можемо поставити питање оправданости овог другог мишљења или става. Међутим, да и занемаримо исламистички тероризам, постоје и друге чињенице, које не можемо занемарити. Рецимо, Европљани допуштају да муслимански фундаменталисти, посебно саудијски, подижу велике џамије и исламске центре у Лондону, Мадриду, Паризу, Београду или Риму, а хришћани и други који живе, раде или на други начин бораве у исламским земљама, поготово у Саудијској Арабији, не да немају права да граде своје верске или културне центре, него немају права ни да поседују Библију или да одрже, приватно, верски обред.

Дакле, исламска цивилизација, у варијанти да унутар ње преовлађује светлија и флексибилнија страна, веома тешко може бити компатибилна са другим цивилизацијама и потребно је уложити максимум свестраних напора да се дође до заједничког живота. Уколико, унутар исламске цивилизације преовладава њена тамнија и тврђа (радикалнија) страна, онда је она, апсолутно, некомпатибилна са другим цивилизацијама и налази се у сталном и латентном сукобу са њима.

О религијском фактору, који данас има веома јак и битан удео у тероризму оних муслиманских организација или држава, односно, њихових режима који тероризам спроводе или подржавају, а оно што би на овом месту требало посебно

---

¹⁵ Александар дел Вал, Исламизам и сједињене државе алијанса против Европе, СИ. лист СРЈ, Београд, стр. 33

апострофирати је исламистичко, односно, терористичко или милитантно поимање Цихада (светог рата).

Цихад или свети рат у основи можемо дефинисати као чињење свестраног напора у име ислама,¹⁶ односно, напор, лична борба ради моралног и верског усавршавања (тзв. велики цихад). Пренесено, он означава борбу или рат за веру, односно, легални верски рат против отпадника, јеретика, неверника и пагана који одбијају да се преобрате у „праву веру“. Често га можемо срести и као сложеницу „цихад фи сабил Алах“ што у преводу представља свети напор на Божјем путу, или свети рат на Божјем путу.

Дакле, у исламу рат чини део религије. Такође, оно што је битно истаћи је и следеће, да се у одређеним поглављима Курана говори о рату, расподели ратног плена, да приче из Пророковог живота носе наслов који сам за себе довољно говори, магхази у преводу „ратне приче“. Куран говори и о томе да је сам Мухамед лично учествовао у најмање 80 борби, те да су муслиманска освајања током VII и VIII века доказ истинитости куранске поруке.

Куран обећава рај онима који погину у борби (Сура IV, стих 74) али много тога обећава и онима који не верују у Алаха. На пример:

Сура V, стих 33, каже: „Казна за оне који против Алаха и Посланика Његова војују и који неред на Земљи чине јесте: да буду убијени, или разапети, или да им се унакрст руке и ноге одсијеку или да се из земље прогнају. То им је понижење на овом свијету, а на оном свијету чека их патња велика“¹⁷.

Сви исламисти, радикалне верске и терористичке вође, цихад поимају искључиво у форми светог рата против неверника, а неверници су сви који нису муслимани. У контексту раније изреченог, исти су изворни ислам прилагодили циљевима њихове борбе и својим ауторитетом или неким другим методама (спровођењем терора или терористичких аката, уз помоћ званичних државних, верских и других институција) наметнули га или га покушавају наметнути другима. Цихад, као једно од оличења милитантног ислама, је најјаче оружје у њиховој борби за остварење крајњег циља.

¹⁶ **Мирољуб Јефтић**, Све исламске декларације верског рата у БиХ, ФПН, Београд, стр. 231.

¹⁷ **Бесим Коркут**, Куран-превод, Саудијска Арабија, стр. 113.

Данас постоји веома велики број исламистичких терористичких организација које делују у свим деловима света, а поготово тамо где ислам, односно, муслимани долазе у додир са другим друштвима, културама, религијама тј. цивилизацијама или, како они кажу, неверницима. Сведоци смо да се, барем званично, број исламистичких терористичких организација рапидно увећава. Међутим, право је питање је да ли су то неке стварно нове и засебне исламистичке терористичке организације. Узме ли се у обзир све до сада изречено, справом се може устврдити да је овде реч, заправо, о једном широком и свеобухватном фронту, односно, једном глобалном исламистичком терористичком систему, који унутар својих структурних делова или целина, суштински посматрано, нема никаквих битних разлика. Ипак, треба поменути неке, за које се оправдано сматра да су најхитније, то су:

1. Ал Каида основана почетком деведесетих година,
2. ПЛО (палестинска ослободилачка организација) основана 1964. у Палестини.

Унутар ње се налазе:

- Ал Фатах, основан 1968. у Либану,
- Народни фронт за ослобођење Палестине (ПФЛП)
- Демократски народни фронт за ослобођење Палестине (ДФФЛП).

3. Хамас, основан 1987. у Гази,
4. Палестински исламски цихад, основан 1979. у Египту,
5. АНО (Абу Нидал Организација), основана 1974. у Палестини,
6. Хезболах (Божја партија), основан 1982. у Либану,
7. Муслиманска браћа, основана у Египту,
8. ГИА (Исламска оружана група), основана у Алжиру,
9. АНА (Албанска национална армија)

4. САВРЕМЕНИ ВЕРСКИ СУКОБИ НА БЛИСКОМ ИСТОКУ

Ситуација у којој се Блиски исток нашао на крају Првог светског рата поставила је основе за догађаје који су уследили у следећих 80 година. Политичка ситуација омогућила је да се створе три узрока из којих се развио тероризам на Блиском истоку.

То су:

1. Палестинско питање, проблем политичке контроле Палестине,
2. Интер-арапско ривалство/борбе, проблем ко ће владати арапским светом и
3. Иранска револуција, односи између две главне гране силама: сунита и шиита.

Сви ови проблеми су посебни, али у исто време и повезани. Узроци тероризма на Блиском истоку су симболични, тј. сваки има своје посебно поље насиља са њему својственом динамиком, али с друге стране, сви они су у вези и зависе један о другог. Сви облици блискоисточног тероризма имају одређене карактеристике. Пре свега, велики број арапских група изражава незадовољство због постојања Израела. То не значи да су они сви про-Палестински оријентисани, али они саму идеју стварања једне неарапске државе од стране Европљана, сматрају увредом. Већина терориста са Блиског истока је анти-империјалистички настројена. Интензитет њихове срџбе варира од групе до групе, али је осећање које највише доминира међу терористима, анти-западњачко. Други симболички фактор је пан-арапска и пан-исламска оријентација терористичких група, лако се боре за локалну контролу, већина њих жели обнову уједињеног арапског царства са исламом као религијом. Најзад, блискоисточни тероризам повезан је и родбинским везама. У тероризму, као уосталом и политици Блиског истока уопште, родбинске везе су некад важније од националног идентитета.

Када се службе тероризмом Израелци обично тврде да су њихове активности конвенционалне војне акције. Понекад, међутим, Израелци користе исту тактику коју су припадници ПЛО-а користили 1960-тих и 1970-тих. Можда би било тачније рећи даје насиље на Блиском истоку, било да га врше Арапи или не-Арапи, повезано

симбиозом; оно је међузависно.¹⁸

Хофман тврди да „једна од опасности која вреба на Блиском истоку потиче од јеврејских екстремиста, који су прихватили примену масовног тероризма да би осигурали постојање Израела.“¹⁹

Лоренс Ханауер каже да су „јеврејски фундаменталисти прибегли насиљу као начину за успостављање „Еретз“ Израела, тј. Великог Израела из библијских времена. Три групе зване Ках, Кахане Чаи и Гуш Емуним, узимају традиционални завет Израела са Богом као овлашћење да поново полагају право на земљу древног Израела, у којој ће живети искључиво Јевреји. Они су спремни на употребу силе против свих нејевреја и Јевреја који су „издали“ свејеврејски Израел. Њихов мотив је превасходно верски. Они желе да поврате древног Израел, који ће бити припрема за долазак месије.“²⁰

Милитантни исламски фундаменталисти не само да су противници јеврејских терориста из Ках и Кахане Чаи, већ су и противници тврдње о отаџбини Палестинаца. Милитантни муслимани верују да је Палестина њихова. Кларенс Бочат опомиње Запад, а нарочито Сједињене Државе, да ово радикализовано мишљење не сматрају политичким циљем исламског блока. Милитантни Муслимани који желе да отерају све Јевреје из покрета за велики Израел, чији је циљ да отерају муслимане са тог подручја.

Милитантни ислам не ограничава се на проблему Израела. Фундаменталисти у неколико исламских земаља боре се за обарање законитих влада у име вере. Давид Кибл објашњава зашто: људи на Западу треба да схвате да у исламским земљама нема раздвајања цркве од државе. Владе тврде да владају по правилима свете књиге Ислама, Курана. Терористи који жестоко нападају на естаблишмент, чине то под маском теологије. Због тога, за разлику од Израела, већи део борбе на Блиском

---

¹⁸ Džonatan R. Vajt, *Terorizam*, Alexandria Press, Beograd 2004. godine, стр. 116

¹⁹ Džonatan R. Vajt, *Terorizam*, Alexandria Press, Beograd 2004. godine, стр. 72

²⁰ Džonatan R. Vajt, *Terorizam*, Alexandria Press, Beograd 2004. godine, стр. 72

истоку води се око теолошких догми.²¹

У новијој историји, (или од половине 20. века) бројни ратови на овом подручју праћени су и терористичким актима, што је посебно случај после војних пораза појединих зараћених страна. Државно спонзорисани тероризам често је коришћен као прљаво али по државу спонзора безболније оружје, од Пакистана и Индије до Турске, Либије и Сирије.²² Групе које прибегавају тероризму као средству за постизање својих политичких, идеолошких или религијских циљева могу бити и потпомогнуте од неких држава иако су настале независно од њих и њихово деловање није (само), резултат инструкција задатих од органа поједине државе, као што је понекад случај са либанским Хизбулахом (Хизбуллах). Осим државно спонзорисаног тероризма, у овом региону, али, наравно, и по ћелом свету, делује низ терористичких организација које се називају различитим именима а можемо их скупно именовати и као глобални цихад.

Религијски тероризам је дефинитивно преузео неславни примат, а неке од претходно левичарских или националистичких терористичких организација су преобликовале своје програме и циљеве и све више се окрећу Исламу (ПКК — Партива Каркеран Курдистан сада Конгра Гел – Народни конгрес Курдистана; слично се десило и са Палестинском ослободилачком организацијом – ПЛО). Тероризам је (најчешће) оружје и оруђе слабих, те је онај исламски²³ једна од манифестација раширеног незадовољства међу масама муслимана на већем Блиском истоку, али и шире међу муслиманским становништвом Европе, Америке и другде. Управо сиромаштво, недемократски режими, неуспех националних, секуларизованих елита, генерална заосталост у односу на Запад, као и огорченост политиком САД, узрокују да појединци одлуче да промене стање ствари и терористичким деловањем. Немогућност палестинских Арапа да израелском тенку супротставе тенк, или да политичком акцијом стекну право на слободу кретања, политичку аутономију или

---

²¹ Džonatan R. Vajt, *Terorizam*, Alexandria Press, Beograd 2004. godine, стр. 72.

²² Нпр. ПКК је налазила уточиште и у Сирији и Ираку када је овим државама одговарао притисак на Турску.

²³ Одређени тероризам се квалификује као исламски јер се његови протагонисти и групе које изводе терористичка акта позивају на ислам и у њему налазе инспирацију.

просто једнак третман са онима који живе поред и око њих неке је навео да прибегну тероризму као тактици. Други пак ово везују са жељом да Јерусалим и Палестина поново буду под влашћу муслимана (борећи се за уништење државе Израел-ционистичког ентитета).

Резултати више истраживања јавног мњења и избори у бројним земљама Блиског истока показали су навелико раширен антиамериканизам и исламистичке странке и покрете као доминантну опозицију, (понегде и позицију) владајућим партијама и елитама у региону. Само тако може се објаснити да једна трећина Јорданаца и после терористичких напада изведених у њиховој престоници, Аману, подржава деловање Ал Каиде. Тероризам је и тактичко средство најекстремнијима у ширем покрету радикалног Ислама, за остваривање калифата, исламске државе. Ал Каида, али и низ других терористичких мрежа и организација исламске инспирације, имају за циљ промену режима у већини (или у свим) садашњим државама са исламском већином, као и искорењивање утицаја Запада, првенствено САД са Арабијског полуострва, а онда и са ширег простора од Марока до Индонезије и Минданаоа (Филипини). Данас је религијски тероризам доминантан и на светској сцени најоучљивији, (с обзиром да је често међународног карактера) а самоубилачки напади га чине далеко опаснијим. Исламски тероризам је популаран међу широким исламским масама, а с обзиром на његов транснационални карактер жртве његовог деловања могу се наћи у безмало у свим деловима планете.

Само неки од наведених чинилаца (недостатак воде или сиромаштво већег дела становништва овог региона, на пример) не могу објаснити целину и сложеност блискоисточног сукоба, нити узроке појаве сваког, посебно радикалног тероризма. Они свакако не могу да пруже објашњење зашто Индонезија или Пакистан не признају постојање јеврејске државе на тлу Палестине.

Уништење Израела и непријатељство са овом државом није само циљ Хамаса, Хазболаха. Палестинског цихада и Ал Каиде. Иран се од Исламске револуције, 1979. године, залаже за брисање Израела са мапе света. Осим Израела, Иран види непријатеља и у његовом главном савезнику, у Великом Сатани – САД-у. Бројни часописи, интернет сајтови, али и чајџинице на већем Блиском истоку место су

распредања приче о сукобу САД или крсташа и циониста против муслимана. Можда сукоба цивилизација нема, али је велики број оних који од плажа Сиднеја, преко Басре и Бејрута до Париза и Њујорка живе у уверењу да је овај сукоб у току. Стога морамо обратити пажњу и на хетероген свет ислама, који кроз различите формалне и неформалне облике има одређену заједничку свест И који је прожет покретом за повратак сјаја величанствене исламске цивилизације из првих векова њеног постојања.²⁴

---

²⁴ Слободан Јанковић, Сикоби на блиском истоку, основна обележја, *Београд, 2007. године, стр. 299*

5. ИСЛАМИСТИЧКИ ФУНДАМЕНТАЛИЗАМ КАО ЈЕДАН ОД ГЛАВНИХ ОБЛИКА РЕЛИГИЈСКОГ ФУНДАМЕНТАЛИЗМА

Улога религије у историји човечанства је прилично контроверзна. Религија у човеку буди осећај слободе, уводи га у најскривеније тајне док с друге стране религија се често користи да би се оправдало насиље, рат и репресија.

Не може се тачно дефинисати крајњи циљ религије и њен однос према друштвеном насиљу, али чињеница је да почетком 21. века долази до повезивања религије и тероризма. Може се рећи да данас тероризмом доминира насилно теолошко учење. Често се дешава да религије прелазе у милитантну идеологију која има за циљ да заштити државу или неку другу друштвену групу.

Семјуел Хантингтон је представио своју теорију о сукобима у 21. веку на концепцији религије и тероризма. Хантингтон сматра да су у minulim епохама доминирали специјални типови сукоба. У средњевековној Европи су од Реформације (1517) до тридесетпетогодишњег рата (1618–1648) вођени верски ратови. Потом су доминирали сукоби око династичких права и територијалних интереса (1648) после Вестфалског мира, после Француске револуције (1789–1795) замењују их националистички ратови до 1945, потом комунизам и капитализам који су постали претња светском миру због такмичења у нуклеарном наоружању између Сједињених Држава и Совјетског Савеза. Међутим распадом Совјетског Савеза 1991. године свет се мења. Сједињене Државе су постале једина суперсила у свету и ратови који прете светском миру неће се више водити око националистичких циљева или идеологија, већ у нестабилним подручјима где због сукоба култура постоји опасност да се насиље даље прошири. Хантингтон такође сматра да ће међународни мир бити угрожен у тзв. „поцепаним државама“. То су регије у којима на истом простору живе више од једне цивилизације. Класичан пример је Балканско полуострво где живе три цивилизације: западна, православна и исламска. Сукоб између њих доводи до

жестоког насиља, чему смо и ми били сведоци '90-тих година прошлог века.²⁵

Један од најбољих стручњака за тероризам Брус Хофман сматра да смо ми данас очевици поновног оживљавања и ширења терористичких група мотивисаних религијом. По њему религија мења природу тероризма. За политичке терористе убијање је резултат једне операције. И у томе се верски терористи разликују. Хофман каже да верски терористи сматрају убијање обредним чином. Најбољи пример за то је исламистички тероризам где је сврха тероризма убијање божјег непријатеља или његово преобраћење у ислам. Овакве особине верског тероризма стварају атмосферу која води употреби оружја за масовно уништење. То се најчешће односи на исламистичке терористичке групе, где религија отелотворује свету идеологију.

Под појмом религијски тероризам подразумева се она врста насиља коју покреће верски инспирисан мотив. Корени ове врсте тероризма створени су у периоду од 66–73. године нове ере. Јеврејска секта „зелоти“ вршила је ликвидацију римских војника, управитеља, али и јеврејских издајника и отпадника у време ткз. Јудејских ратова. Познато је да се терористичке активности све више везују за религију и то посебно за исламску.²⁶

„Почетком 21. века терористичке групе прихватају далеко аморфније религијске циљеве, и организационо су мање кохезионе с лабавијом структуром и хетерогеним чланством“.²⁷

Бујање религијског тероризма покреће изванредан број нових забрињавајућих могућности и последица. Пораст религијског тероризма и његове манифестације последњих година, постаје погонска снага за много веће насиље и смртност недужних људи. Фанатизовано понашање оданих верника резултат је повећања религиозности, која се све више окреће изворним учењима и биткама против свих „који су скренули са божијег пута“.

„Верски терористи нуде свој живот за идеју, за коју су одлучни да насумице убију стотине-хиљаде недужних људи. За протеклих 25. година Саудијска Арабија је била

²⁵ О религији и теоризму погледати шире: Вајт Р. Цонатан, *Тероризам*, Алехандра Пресс, Београд, 204, стр. 57-62.

²⁶ Хофманова анализа верског тероризма, погледи у Вајт Ц. *Тероризам*, Београд, 2004., стр. 62-65.

²⁷ Хофман Брус, *Унутрашњи тероризам*, Народна књига, Београд, 2000, стр. 178.

највећа покретачка снага исламског фундаментализма, а њене ткз. добротворне организације каналисале су стотине милиона долара према групама „Дихада“ и ћелијама „Ал Каиде“ широм света.

Претпоставка је да је око 70 милијарди долара из Саудијске Арабије утрошено за ширење вахаби секте, фундаментализма и „дихада“ у свету, а од тих средстава је изграђено око 1500 џамија, 210 исламских центара, 202 универзитета и 2000 школа у неисламским земљама.²⁸

Дакле када се говори о религиозном тероризму, неопходно је да се разматра веза тероризма и религије.

Данас је религијски мотивисан тероризам најприсутнији у форми исламистичког фундаменталистичког покрета на Блиском Истоку и у Африци, у првом делу у Алжиру, Саудијској Арабији, Ирану, Авганистану, Косову и Метохији.

За верског терористу насиље је првенствено акт свете тајне или божија дужност коју врши током насилне активности, по божијој вољи или императиву. „Верски мотивисани терористи често настоје да елиминишу широко дефинисане категорије непријатеља и с тим у складу сматрају такво масовно насиље не само морално оправданим него и неопходним за постизање њихових циљева.“²⁹

Дакле, све више се религиозни тероризам показује у верској нетрпељивости, искључивости и агресивности, а највише у исламистичком фундаментализму, који делује не само као верски, него и као политички покрет за остваривање њихових глобалних циљева: претварање грађанских у исламске државе; уједињење ислама и исламских држава и радикалном ширењу ислама у верски и политичким државним погледима. Зато ће религиозни тероризам бити један од најдуговечнијих и најопаснијих извора насиља у 21. веку.³⁰

Сходно одређеним историјским дешавањима, дошло је до стварања нових идеологија као што је нпр. религијски фундаментализам, који је утицао на светски поредак. Реч фундаментализам потиче од латинске речи фундаментум што значи основа. Први пут

²⁸ Погледати: Гађиновић Радослав, *Тероризам*, Драслар, Београд, 2005, стр. 101-102.

²⁹ Хофман Брус, *Унутрашњи тероризам*, Народна књига, Београд, 2000, стр. 84-86.

³⁰ О религиозном тероризму шире у Гађиновић Радослав, *Тероризам* Драслар, Београд, 2005, стр. 99-105.

је употребљен у кругу америчких протестаната крајем 19. века и почетком 20. века. Фундаментализам је веома контроверзан и често се изједначава са репресијом и нетолеранцијом. Везује се за све религије (ислам, јудаизам, хиндуизам, сикизам и будизам, као и за хришћанство) и посматра се као религијски покрет и углавном настаје у периодима кризе идентитета.

„Под појмом фундаментализам се схвата: 1. сви они који позивају на повратак фундаменталним веровањима или основама религије; 2. као нешто што се односи на оне који дословно интерпретирају Библију и желе да се врате у прошлост; 3. фундаментализам се често изједначава са политичким активизмом, екстремизмом, фанатизмом, тероризмом и амтиамериканизмом.“³¹ Еспозито је имао дилему у вези самог појма „фундаментализам“.

„Верујем, да је фундаментализам сувише оптерећен хришћанским претпоставкама и западним стереотипима, као и да имплицира монолитну претњу која не постоји: много подеснији општи појмови су „исламски ревивализам“ или „исламски активизам“, који су мање вредносно оптерећени и имају корен у исламској традицији“.³² Ипак, за разлику и од многих других алтернативних термина, као што су традиционализам, конзерватизам, ортодоксија и поменути ревивализам, предност термина фундаментализам је у томе што изражава специфичан карактер овог политичког феномена.

За религијски фундаментализам се може рећи да је нетипична политичка идеологија у два смисла. Прво, шири се кроз мноштво религија или можда све њих, без обзира на њихове доктринарне или структурне разлике. Што ће рећи, док се неки фундаментализми повезују с насиљем и антиуставном политичком акцијом, друге подржава мирољубиво понашање у законским оквирима. То нам указује на чињеницу да је религијски фундаментализам у суштини пре стил политичке мисли, него самосталан скуп политичких идеја и вредности.

Друго, познато је да се религија традиционално бави светим, духовним или „оносветским“ стварима, било би необично онда да религијске доктрине и вредности

³¹ Еспозито Џон, *Исламска претња - Мит или стварност*, Просвета, стр. 13-14.

³² Еспозито Џон, *Исламска претња - Мит или стварност*, Просвета, стр. 14.

чине политичку идеологију. За идеологију није ништа ново да црпе из ризнице религијских идеја. Међутим, фундаментализам је другачији по томе што религијске идеје третира као материју саме политичке мисли. Дакле, фундаментализам заслужује да се класификује као засебна идеологија.³³

Религијски фундаментализам се разликује од религије до религије. За основу се узимају свети текстови. Најчешће се говори о активном фундаментализму који се реализује путем борбе и оштрим политичким ставом и израженом милитантношћу која је незаконита и која доводи до појаве тероризма.

Према Драгану Симеуновићу, „о религијском фундаментализму се може говорити уколико постоји нова интерпретација темељних принципа и вредности (фундамената) вере са циљем њиховог интензивног и широког коришћења у друштву, при чему ново интерпретирање светог текста мора бити учињено са циљем изразитог просперитета (обнове, напретка или спаса) заједнице; друго, оно мора бити представљено јавности од стране неког неспорног моралног ауторитета који може и не мора бити чврст борац за веру; треће, будући да је једна од основних функција сваког фундаментализма мобилизациона функција, тај ауторитет мора имати харизму како би нову интерпретацију вере следиле масе; четврто, циљ мобилизације маса мора бити њихова подршка радикалној политичкој акцији и пето, сваки фундаментализам карактерише спремност на борбу и саможртвовање ради давања примера“.³⁴

Узроке фундаментализма је тешко генерализовати зато што у различитим деловима света фундаментализам поприма различите доктриниране форме и испољава супротне идеолошке црте. Али једно је јасно, да фундаментализам настаје у друштвима која су дубоко у недаћама, посебно у друштвима које мучи криза идентитета.

„По обиму фундаментализам је интернационалан. Он свуда има огранке. Фундаменталистичка експанзија ће запрети индустријским нацијама кад већина

---

³³О религијском фундаментализму погледати шире у Симеуновић Д. *Увод у политичку теорију*, Београд, 2009. стр. 134-138. и Хејвуд Е. *Политичке идеологије*, Београд, 2005. стр. 306-333

³⁴ Симеуновић Драган, *Увод у политичку теорију*, Београд, 2009, стр. 136.

арапских земаља буде дестабилизована“.³⁵

Велика снага фундаментализма, демонстрирана умножавањем фундаменталистичких покрета од краја 20. века, је у његовој способности да производи политички активизам и мобилише вернике. Тако делује и на психолошком и на друштвеном нивоу: психолошки, његова привлачност се заснива на способности да понуди сигурност у несигурном свету. Друштвено, посебно је успешан у обраћању жељама економски и политички маргинализованих.

Како запажа Владета Јеротић, „Фундаменталистички покрети у историји, са њиховим харизматским вођама, појављују се, најчешће у критичким периодима историје народа“.³⁶

Дакле, харизматско вођство му даје имплицитно ауторитарни карактер. „Фундаментализам је идеологија која се намеће свом религијском колективу тиме што се представља као последњи спас заједнице која пропада услед одмицања од правих и заборављених вредности“.³⁷

Једна од веома важних карактеристика религијског фундаментализма је његово окретање леђа модерном свету, што није тачно. Тачно је да се религијски фундаментализам позива на прошлост, али је загладан у будућност.

Дакле, може се закључити да фундаментализми потичу из врло различитих религија (из тога су настали бројни фундаменталистички покрети), да се појављују у врло различитим друштвима, те је стога, природа фундаменталистичких покрета условљена друштвеним, економским и политичким структурама друштва у којем настају, и последње, фундаментализми се разликују по политичким разлозима са којима се повезују.

Ендрју Хејвуд, у својој књизи Политичке идеологије је представио главне облике фундаментализма, а то су:

- Исламски фундаментализам
- Хришћански фундаментализам

³⁵ Еспозито Џон, *Исламска претња – Мит или стварност*, Просвета. Стр. 203.

³⁶ Јеротић Владета, *Вера и нација*, Одабрана дела, Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, Акс Либри, Београд, 2000, стр. 179.

³⁷ Симеуновић Драган, *Увод у политичку теорију*, Београд, 2009, стр. 136.

- Други фундаментализми

Нас, у овом раду интересује исламистички фундаментализам, као један од главних облика религијског фундаментализма.

Ислам је друга религија у свету по величини са тенденцијом даљег раста. Према неким подацима, у свету данас има приближно 1,3 милијарде муслимана који су раширени у више од 70 земаља.

Историја говори да се „Пут ислама“ заснива на учењима пророка Мухамеда (570-632 г.н.е.), што је објављено у Курану, где је објављена реч Алахова.

У оквиру ислама постоје два главна огранка. Сунити чине већину муслимана, док шиити обухватају тек нешто више од десетине муслимана који су концентрисани у Ирану и Ираку.

Кроз историју ислама, постојао је сукоб између религије и политике, али то се може повезати са сваком религијом. Хришћанство би најрадије да заборави инквизицију као облик страшног насиља над сопственим верницима, јудаизам пак има своје епизоде насилних обрачуна и др. Ислам није никакав изузетак по томе јер и савремена литература изражава тенденцију приписивања исламу негативног статуса где је окарактерисана као религија која подржава и подстиче политичко насиље, а у оквиру тога и тероризам.

Семјеуел Хантингтон наводи да су исламске земље узеле учешће у две трећине модерних ратова. Исто тако и исламистички тероризам се види као највећа савремена терористичка опасност по човечанство. Међутим, велика је грешка ако се мисли да су темељи савременог исламистичког тероризма само у сфери религије. Ова врста тероризма јесте пре свега производ интереса одређених политичких снага које су на власти у исламским земљама или које томе теже.

Исламски фундаменталисти желе да успоставе примат религије над политиком. Ово у пракси значи оснивање „исламске државе“, којом влада духовни ауторитет и у којој се примењује схури-а, божанско исламско право, засновано на принципима израженим у Курану.

Сматра се да је савремени исламистички фундаментализам покренут од стране Муслиманског братства у Египту 1928. године под вођством Хасан Ал Бане, са

намером да ревитализује оно што је по његовом мишљењу, била искварена исламска вера. Братство је радило у правцу уједињења свих исламских народа. Проширило се на Јордан, Судан и Сирију, чак је стварана војска за свети рат против свих немуслимана позната као Цихад.

Седамдесетих година прошлог века, фундаменталистичке групе су се формирале у већини исламских земаља и добијале све већу подршку међу младима и политички ангажованима. Исламистички фундаментализам је посебно присутан на Блиском истоку, а постао је нарочито значајан после победе исламске револуције у Ирану, када је Хомеини дошао на власт.

Иран је уз фундаменталистичке групе у земљама као што су Либан, Пакистан, Авганистан, и Велика Британија, постао симбол политичког ислама. Већина иранске популације су шиити, а остатак чине сунити (до расцепа је дошло због разлика по питању наследника пророка Мухамеда). Пример Ирана је инспирисао фундаменталистичке групе у многим деловима света.

У Турској, уставни облик фундаментализма је добио на значају кроз успех Партије правде и развоја (АКП) на изборима 2002. године.

Познато је да се термин фундаментализам највише приписује екстремистима. Екстремистима су се називали припадници талибанског режима, успостављен 1997. године, а свргнут 2001. године војном акцијом коју је спровела САД. Талибани су снагу свог револуционарног фундаментализма показали у настојању да искорене све облике „неисламске“ искварености.

Талибанска владавина је била веома ауторитарна, с политичком моћи која је била концентрисана у рукама мале групе талибанских свештеника под вођством Мула Омара.

Поменути нови радикални фундаментализам такође је добио на значају кроз низ нових „цихади“ група које су се појавиле од '90 тих година.

Најзначајнија је Ал Каида, која је била предвођена Осамом бин Ладеном. Ове групе добијају облик цихада кроз свети рат који се води посебно против САД-а и Израела, а били смо сведоци терористичких и самоубилачких напада који су се догодили 11 септембра 2001. године у САД-у и на Балију 2002. године.

Наведени примери напада, озбиљно искривљује централна начела ислама која су против тероризма и привржен је миру, поштовању и правди.

По пророку Мухамеду, „велики џихад“ није политичка борба против неверника, већ унутрашња борба: борба да се путем моралне дисциплине и привржености исламу, постане боља особа.³⁸

---

³⁸ Исламистички фундаментализам, погледати шире у Хејвуд Е. *Политичке идеологије*, стр. 319-325, Симеуновић Д, *Тероризам*, Београд, 2009, стр. 196. и Јевтић М. *Савремени џихад као рат*, Никола Пашић, 2001.

6. ЦИХАД КАО СИНОНИМ ЗА СВЕТИ РАТ

Извори дањашњег исламистичког екстремизма веома су сложени и тешко их је обухватити и сажети у једном тексту скромних димензија. Идеологија исламистичког фундаментализма заснива се на индивидуалном тумачењу ислама од стране инспиратора и организатора појединих исламистичких организација, или, пак, на тежњи да се дословно примени шеријат. У вези са тим, врло је важно да се истакне како исламистичке организације у својој идеологији гледају на улогу цихада. По њима, цихад је део исламске мисије, тзв. даве (што у буквалном преводу значи позив). Циљ даве је да „наводи људе на стазу божију“, тј. да прихвате ислам. Средство којим се служе на том путу је управо цихад.

Цихад означава свети рат код муслимана. „Термин цихад изведен је од троконсонантског корена *ghd* који носи идеју улагања великог труда и напора, па у најширем смислу значи напор усмерен ка остваривању неког циља“.³⁹

„Најбољи је цихад да се човек бори против својих прохтјева и својих страсти“. Питање са којим се често сусрећемо је да ли се цихад може преводити изразом свети рат? Танасковић сматра да „пошто је доминантан начин ширења вере у неисламске земље постао војна активност, искристалисало се универзално мишљење да је најважнија форма цихада у односима муслиманске и немуслиманске државе – рат. С обзиром на то да је тај рат, на основу исламске теорије и доктрине, рат за веру, нормално је да се на европске језике он преведе термином свети рат.“⁴⁰

Особе које спроводе цихад зову се муцахедини који се упоређују с монасима и подвижницима у хришћанству. Обично се узима да у Курану постоје четири скупине сукцесивних ставова о цихаду: 1. трпељивост према нападима и увредама од стране неверника и позивање на ислам упорним убеђивањем; 2. ступање у борбу ради одбране од напада; 3. неизазвано покретање војне акције, сем током светих месеци; 4.

³⁹ Танасковић Дарко, *Ислам догма и живот*, Српска књижевна задруга, Београд, 2010, стр. 171.

⁴⁰ *Оп. цит*, стр. 181.

нападање на невернике увек и на сваком месту.⁴¹

Курански појам цихада као борбе на Божијој стази, био је од средишњег значаја за муслиманско саморазумевање и мобилизацију.

Џон Еспозито сматра „да термин „цихад“ има много значења која укључују напор да се води користан живот, да се друштво учини моралнијим и праведнијим и да се ислам шири проповедањем, учењем или оружаном борбом. У најопштијем значењу „цихад“ означава борбу против зла и ђавола, као и самодисциплину (заједничку трима Аврамовим верама) уз чију помоћ верници теже томе да следе Божију вољу и буду бољи муслимани. То је доживотна борба да се буде врла особа, да се буде одан правој Божијој стази. Коначно, „цихад значи борбу за ширење и одбрану ислама“.⁴² Цихад није и никада није ни био, назив само једне терористичке организације. Цихадом су се називале бројне, најчешће међусобно неповезане групе у исламском свету. Дакле, није постојала апсолутно никаква веза између египатског, либанског, мароканског и других цихада који и данас егзистирају као терористичке организације попут Хамаса и Хезболаха или нпр. посебне варијанте цихадизма коју нуде муслимански екстремисти из Европе и САД-а који су носиоци тзв. самониклог исламистичког тероризма.

Цихад је постао синоним за свети рат и представља ширење ислама насилним и ненасилним средствима. У сваком случају, данас у свету исламског тероризма име Цихад углавном асоцира на организациону прошлост.

Појава цихадизма се са политичког аспекта сасвим може третирати и као појава екстремне муслиманске деснице. У том случају, цихадизам и исламистички тероризам као његово главно оружје, нису ништа друго до исламска варијанта неофашизма.⁴³

Према Симеуновићу „цихадизам, је једна од идеолошких опција исламског фундаментализма и тежи да реализује своје политичко-верске циљеве друштвеног препорода путем цихада схваћеног као свети рат (углавном против САД, Западних

⁴¹ Танасковић Дарко, *Ислам догма и живот*, Српска књижевна задруга, Београд, 2010, стр. 174.

⁴² Еспозито Џон, *Исламска претња – Мит или стварност*, Просвета, стр. 41-42.

⁴³ Цихадизам као екстремна муслиманска десница, погледати у Симеуновић Д., *Фашизам у савремености*, Цихадизам као десничарски екстремизам и клерикални фашизам, стр. 139.

земаља, Израела и хришћана), иако џихад у исламу има далеко шире значење општег религијског прегнућа. Под џихадизмом не треба подразумевати конзистентну идеологију, већ више варијанти једне те исте идеологије која се заснива на милитантној интерпретацији Курана. Као и друге идеологије, и џихадизам има своје правце“.⁴⁴

---

⁴⁴ Симеуновић Драган, *Увод у политичку теорију*, Београд, 2009, стр. 137.

7. СХВАТАЊЕ СВЕТОГ РАТА У ИДЕОЛОГИЈИ ИСЛАМСКОГ ФУНДАМЕНТАЛИЗМА

Џихадизам би требало посматрати у склопу општег ширења ислама као религије која данас најбрже напредује у освајању простора и верника. Међутим, за неке од исламистичких покрета џихад је првенствено оружана борба, за друге је више деловање речју и пером, али ниједно од екстремистичких организација, не представља борбу на божијем путу искључиво као мирољубиву активност.

Главни идеолози исламистичког фундаментализма у ранијим временима су Таки ал Ахмед Ибн Тајмијах из Дамаска, који је још у 13. веку позивао на џихад као „свети рат“ против немуслимана. Његово учење је у 18. веку развио Мухамед Ибн Абд ал-Вахаб у Арабији, интерпретирајући тзв. вахабизам.

Најутицајнији од свих савремених теоретичара исламског радикализма у сунитској варијанти јесу: Сејид Кутб и Сејид Абу-л-Ала Мевдуди, а Али Шариати је то у шиитској форми ислама. Њихова дела представљају идеолошки ослонац и инспирацију многим генерацијама исламиста.

Сејид Кутб, аутор је два позната дела чији је значај довео до промене односа снага у светском исламистичком покрету. Та дела су „У сенци Курана“ и „Знакови или путокази на путу арапском“. Сејид Кутб је због свог учења о џихаду, провео 12. година у египатским затворима и то увек у име ислама. На крају је због своје интерпретације Курана обешен 1966. године.

Основно полазиште Сејида Кутба је да муслимани, следствено првој генерацији верника, морају да се боре за остварење идеала ислама у пракси. На такав начин гледања навело га је размишљање о египатском друштву. Проучавајући Куран и традицију Мухамеда, дошао је до закључка да његова отаџбина мало личи на идеал. Његов идеал био је претварање исламске заједнице у друштво благостања. Кутб сасвим јасно одређује ислам као борбену религију у којој су дозвољена сва средства предвиђена Кураном и суном у борби за остварење циља. Самим тим, није тешко закључити да ни сам Кутб није био далеко од позива на убиство. о што је најбитније

јесте чињеница да ислам за Кутба није само вера. То је, у ствари, последњи и најважнији покрет намењен ослобођењу човека, после њега нема и неће бити места ни за какву другу идеологију.

Његов текст знакова је, због оваквих ставова, сасвим оправдано постао идеал екстремиста.

Само успостављање исламске државе је пре свега борба оружјем, тј. силом, што показује да је џихад свети рат. Као напор на божијем путу, укључују се све методе и средства препоручена Кураном и суном, и мирна акција и оружана борба. Имајући у виду да је џихад увек важан принцип ислама, закључује се да је ислам офанзивна религија. Дакле, ислам је агресиван у циљу мира и слободе. Једини могући мир може се остварити кад буде реализована божија воља. Суштина исламског раста јесте борба за истину, а пошто је ислам истина, све остало је лаж.

Основна замерка која је упућена савременим хришћанским друштвима и Израелу јесте постојање политичке власти која негира шеријат. Сва та друштва су идолопоклоничка, неверничка, јер законодавна власт у њима припада људима који чак не верују у Бога. Идеолошки системи попут атеизма и политеизма најважнији су противници са којима се покрет Муслиманске браће сукобио. А основни циљ џихада јесте победа и над политеистима, слабир верницима међу муслиманима.

Из свега се може закључити да без џихада нема остварења исламског друштва, нити правде. Ако је борба примарно средство односа са околином, онда је џихад свети рат. Кутб је као активан члан покрета Муслиманска браћа, резимирао све важније идеје оца тог покрета, Хасана ал Бане, који је био више харизматска личност него теоретичар. Сматра се да је савремени исламистички фундаментализам покренут од стране Муслиманског братства у Египту 1928. године.

Идеологија ове организације прожета је филозофијом џихада. Врло је значајна, јер је ова организација и данас веома утицајна широм исламског света.

Циљ ове организације је да се реализују идеје о исламској држави. Успостављање друштвених система заснованих на нормама изворног ислама и повезивање исламских народа у једну духовну заједницу која ће бити јака подлога политичким, економским, културним и уопште духовним везама исламских земаља и народа.

Муслиманска браћа су финансијски били подржани од стране Саудијске Арабије, Јордана и Кувајта. По угледу на Мухамеда, Бана је себи као правом муслиману дао право да делује на просвећивању народа и његовом враћању на прави пут, а то је пут ислама. Уместо једне прости мисионарске акције, организовао је борбену политичку организацију, са елементима партије.

Захваљујући јако доброј организационој структури, без обзира на огроман број чланова, покрет је успео да сачува тајност.

Посебно су интересантни борбени одреди Браће и повезаност са цихадом. За време рата ова организација је у Палестини извела низ терористичких акција. Док се у Египту такве операције нису вршиле. Зато је владало мишљење да је Братство било потенцијална терористичка организација.

„Да бисмо доказали да је идеологија Браће блиска тероризму, послужиће нам идеологија покрета. По мишљењу (муршида амма) – на челу покрета, ислам је једина идеологија способна да створи царство правде. Да би се то десило, муслимани морају деловати на пољу даве. Исламска мисија се у идеологији Браће дели на три дела:

1. Упознати божанску поруку и мисао Браће и у том периоду дава је општа и упућена свима.
2. Формирати одреде спремне да преузму на себе одговорност цихада, када је дава на спиритуалном плану мистична и суфијска, а на практичном борбена.
3. Извршење цихада, који се састоји у непрекидној акцији до победе, на основу чега се може закључити да је цихад основно средство за стварање исламске државе.“⁴⁵

Обзиром да Бана показује да циљ цихада није само Египат већ и читав свет, идеал коме се тежи, а који се не сме занемарити. Он истиче све куранске димензије напора на божијем путу, али ипак ставља оружану борбу на највише место цихадске лествице. Утолико је цихад и идеологији оца овог покрета оружана борба, тј. свети рат, односно основно средство исламизације.

Од свог оснивања па до данас, организација Муслиманска браћа је била укидана,

---

⁴⁵ Јевтич Нирољуб, *Савремени цихад као рат*, Никола

рспуштена па легализована 1951. године. Данас легално делује у Јордану, Судану и Саудијској Арабији, а у осталим арапским земљама је забрањена. Но без обзира на забрану, ипак је једна од најутицајнијих исламских организација у сунитском делу света.

Свакако треба споменути, да су '70 тих година прошлог века, забележена сазнања о деловању Муслиманске браће у Босни и Херцеговини. У оснивању ове организације, у име муслимана из Југославије, учествовали су и тадашњи студенти на исламском теолошком факултету Ал'Азахар, пореклом са простора бивше Југославије, међу којима су Касим Добрача, Јусеин Ђозо, Абдулах Дервишевић, Ибрахим Требињац и др. Они су донели идеју о панисламизму и основали терористичку организацију „Млади муслимани“. Ова терористичка организација је имала свој значајни утицај у ратним сукобима на територији бивше СФРЈ у последњој деценији 20. века.⁴⁶ На основу до сада наведеног, може се закључити да је идеологија цихада веома присутна у пракси покрета. Ипак, утицај појединих форми овог исламског института мењао се у складу са ситуацијом и тренутне нужности. Међутим, када су у питању односи са немуслиманима, а нарочито са Израелом, задржава све своје борбене карактеристике. Јеврејска држава, је део окупиране Палестине, муслиманске отаџбине, која се мора ослободити искључиво светим ратом-цихадом.

Још једна организација која доминира муслиманским светом од 20. века, Џемали ислами (Исламско друштво). Оснивач ове организације је Мевлана Абдул Ала Мевдуди. Организација је имала неизмеран утицај на развој исламских покрета широм муслиманског света.

Мевдуди, новинар, организовао је Џемати ислам у Индији 1941. године. Регрутовани су следбеници из џамија, школа и са универзитета (студенти, радници, трговци и млади стручњаци). Циљ ове организације је био да се оформи нова генерација модерно-образованих, али исламски оријентисаних вођа, припремљених да заузму своја места у свим секторима друштва.

Мевдуди каже, "Ми тежимо исламској ренесанси на основу Курана. За нас су дух Курана и исламска начела непроменљиви, али примена овог духа на сферу

---

⁴⁶ *Еспозито Џон, Исламска претња-Мит или стварност, Просвета, стр. 149.*

практичног живота мора увек да варира, у складу с променом услова и растом знања. Наш пут се разликује од пута учених муслимана из недавне прошлости и од модерног европизованог наслеђа“.⁴⁷

Типичан друштвени профил чланова милитантних исламских група може се илустровати чињеницом да су се регистровани млади људи који су потицали из обичних породица, малих градова, из средње или ниже класе, са веома јаком мотивацијом, научним или техничким образовањем. Понекад се у социологији претпоставља да они који ступају у „радикалне покрете“, морају у извесном смислу, да буду отуђени, маргинализовани, безимени или на било који други начин атипични. Све претходно поменуте организације и мноштво мањих исламских друштава и организација уживају већу подршку и функционишу као ефикасна сила која тежи друштвеној и политичкој промени. Једне се ангажују у политици, док друге остају у области аполитичних, верских и друштвених активности.

У Ирану, у Либану, шиитски ислам је постао основа за политичку мобилизацију шиитских муслимана у протестне револуционарне покрете. Конкретно Либан, је често сматран још једном модерном, западно оријентисаном жртвом милитантног ислама. Утицај иранске револуције, израелска инвазија на Либан 1982. године, масакр Палестинаца и Либанаца у избегличким логорима у Шатили и Сабри, који су, уз саучесништво Израела, починили хришћански фалангисти, допринели су стварању екстремистичких, револуционарних исламских организација, нарочито Хезболах (Божије партије) и Џихада, чији је циљ био да се угледају на Иран.⁴⁸

Хезболах (Божија партија) је проиранска терористичка организација либанских шиита, основана 1982. године услед израелске агресије на Либан.

Веома је бројна екстремна либанска терористичка организација, која је заправо била скуп група које су слично мислиле и деловале по селима, у Бејруту, долини Бека и јужном Либану. Окупља младе фанатизоване терористе, који су своје животе већ

⁴⁷ *Еспозито Џон*, Исламска претња-Мит или стварност, *Просвета*, стр. 149.

⁴⁸ *О светом рату у идеологији исламистичког фундаментализма погледати у: Јевтић М.* Савремени џихад као рат, *Никола Пашић*, Бгд, 2001; *Еспозито Џон*, Исламска претња – мит или стварност, *Просвета*; *Гађиновић Р*, Тероризам, *Драслар*, Бгд, 2005.

унапред жртвовали за њихову „свету ствар“.

„За време Хомеинијевог живота уживала је огромну иранску финансијску подршку која је са прилозима из других арапских земаља износила и до 80 милиона америчких долара годишње, а данас је та цифра иако доста мања, такође импозантна.“⁴⁹

Хезболах би се пре могао окарактерисати као идеолошки покрет него политичка партија. Обухватао је одређени број револуционарних група као што су: Исламски Амал, цунд Алах (Божија армија), Хусеинов одред смрти, Организација револуционарне правде и Цихад. Ове групе су имале заједнички циљ: разарање либанске државе и уместо ње, стварање исламске државе и веровање да је верска дужност да се путем цихада, мучеништва и саможртвовања, униште „Божији непријатељи“.

Мухамед Хусеин Фадлалах сматра се духовним вођом Хезболаха. Он је комбиновао традиционално верско образовање са снажном реинтерпретацијом исламске историје и вере.

Терористичка активност ове организације је врло широка и разноврсна. Своју активност распростире по целом свету. Захваљујући доброј умрежености, примењује бројне антиамеричке терористичке нападе, укључујући самоубилачке терористичке нападе на америчку амбасаду у Бејруту, у априлу 1983. године, базу америчких marinaца у Бејруту октобра исте године, када је погинуло више од 200. америчких marinaца и анекс америчке амбасаде у Бејруту у септембру 1984. године. Поред наведених напада, ћелије Хезболаха делују у Европи, Јужној Африци и северној Америци. Ипак главни непријатељ је Израел и његова гранична подручја. Терористи Хезболаха су свој полигон активности пронашли и у БиХ. Током 1994. године на територији БиХ је под контролом муслимана стигло негде око 400 добро обучених и фанатизованих припадника те либанске терористичке организације. Њихово одредиште били су логори за обуку у Живиницама и Зеници.⁵⁰

Изворни назив за Хамас је „Харакат ал-мукавам ал исламија“, што значи исламски покрет отпора. Хамас представља највећи палестински фундаменталистички покрет.

⁴⁹ Симеуновић Драгам, *Тероризам*, Београд, 2008, стр. 198.

⁵⁰ О Хезболаху шире у Симеуновић Д., *Тероризам*, стр. 198-199; Гаћиновић Р., *Тероризам*, стр. 345-347; Вајт Р. Џонатан, *Тероризам*, стр. 185-188.

Настао је 1987. године, као палестински огранак Муслиманске браће и као конкурент политичком вођству палестинске „итифаде“ и то као организација која је била опонент помирљивој политици ПЛО-а. Хамас је 1988. године, формирао неколико радикалних исламских група, од којих је најпознатија Исламски цихад. Има и терористичко крило које планира и изводи самоубилачке, бомбашке нападе у Израелу. Самоубилаштво као врхунац терористичког фанатизма је довело ову организацију у врх исламистичке терористичке пирамиде и донело јој огромну популарност међу палестинцима. Хамас слови и за највећег политичког противника палестинским властима оличеним у Јасеру Арафату, одлучно се противећи мировном процесу на Блиском истоку. Основни циљ Хамаса је успостављање Исламске палестинске државе на месту Израела. Вође Хамаса верују да је Палестину створио Бог, на месту где се налази Израел, те да она мора бити ослобођена у светом рату-цихаду.

За разлику од Хезболаха, припадници Хамаса су све време тежили да учествују у преговорима и да постану легитимна власт у Палестини. Кандидују се на парламентарним изборима и имају разрађену широку мрежу социјалних и добротворних пројеката и програма.

Међутим, не сме се занемарити насиље које спроводи ова организација. Нпр: Војно крило Хамаса, основало је оружану формацију „Хамасове бригаде“ 1991. године која је извела бројне нападе на израелске цивилне и војне мете, затим споменути самоубилачки тероризам, најсмртоноснији извео је припадник Хамаса 1994. године у центру Тел Авива, када је терориста-бомбаш самоубица, активирао експлозив у препуном аутобусу у коме су убијене 23 особе.

Број припадника Хамаса је непознат, али има на десетине хиљада истомишљеника и симпатизера. Значајну помоћ прима од Палестинаца који живе у иностранству, Саудијској Арабији, Ирану, и другим умереним арапским државама.⁵¹ Тероризам Хамаса и Хезболаха, и даље егзистира, а њихова популарност међу палестинским

---

⁵¹О Хамасу шире погледати у: Симеуновић Д, *Тероризам*, стр. 199-205 ; Гађиновић Р. *Тероризам*, стр. 343-344 Рајт В. *Донатан, Тероризам*, стр. 192-195.

живљем се и према најновијим истраживањима не смањује.

Као што се види, цихадом се се називале бројне, најчешће међусобно неповезане групе у исламском свету. Међу свим овим групама у исламском свету, постојале су не мале теоријске разлике. Били шиити или сунити, сви се слажу у потреби успостављања „божије државе“ на све могуће начине, па и силом. Цихадизам као варијанта десничарског исламистичког екстремизма и клерикалног неофашизма је највише крив за сенку исламске сабље која је данас уздигнута над целим демократским светом, значајно нарушавајући и углед ислама као велике религије.

8. АЛКАИДИЗАМ КАО ВОДЕЋА ИДЕОЛОШКА ОПЦИЈА ДАНАС

11. септембар 2001. године, дан када су очи целог света биле упрте на само једну земљу, на само један догађај, скренуло је пажњу на терористичку организацију, која важи за главну узданицу исламистичких екстремиста, Ал Каида.

Ал Каида у преводу значи „база“ представља организацију фанатичних и врхунски обучених муслиманских „ратника“. Ова организација је након само неколико изведених терористичких акција постала страх и трепет за владе и грађане многих земаља, а посебно Западне Европе. У општем смислу речи за Ал Каиду се може рећи да је то глобална исламистичка идеја.

Истраживајући овај појам, дошло се и до неких теорија које донекле дају одговор на питање, шта је заправо Ал Каида?

„Ричард Кларк, врховни ловац на терористе америчких председника Регана, Буша Старијег, Клинтона и Буша Млађег, протагониста је теорије по којој је Ал Каида политичка завера која оперира широм света и која се прикрива под велом религиозне секте. Она убија недужне људе како би привукла пажњу. Њен циљ је теократија у стилу 14. века, у којој жене немају никаква права, сви људи путем присиле постају муслимани и успоставља се правно уређење шеријата, како би одсецали руке и каменовали људе до смрти.“⁵²

Друга теорија дефинише Ал Каиду као терористичку мрежу са структурама које доликују концерну. Репортер Ал Цазире, Јосри Фоуда, дао је сликовиту формулацију: „Ал Каидом се руководи као међународним концерном. Осама бин Ладен је председник, Кхалид Шеих Мохамед је био председавајући, човек од акције, а Рамзи Биналсхибх је био добри дух фирме. Ал Каида се бави терором као бизнисом.“⁵³

⁵² Елзесер Јирген, *Како је џихад стигао на Балкан-Свети ратници и тајне службе на Балкану*, Јасен, Београд, стр 169.

⁵³ Исто, стр. 169.

Насупрот овим теоријама, мишљење је да није постојала никаква терористичка организација Ал Каида, већ да је тај назив заправо везан за белешке, односно документацију о сваком Арапину који је под покровитељством Бин Ладена одлазио на бојишта. Може се схватити и као Канцеларија за подршку која је окупљала борце који су се борили против совјетске инвазије на Авганистан 1979. године.

Поменути Осама бин Ладен био је вођа Ал Каиде. Богати, саудијски грађевински инжењер и бизнисмен, упоран и одан идејама милитантног цихада, данас је за младе исламске нараштаје неприкосновена икона савременог исламистичког тероризма. Да би се схватио успон Осаме бин Ладена, треба имати две ствари на уму. Прво, међу исламским фундаменталистима постоји тежња да се премости теолошки јаз између сунита и шиита. Ова тежња почела је да се појављује негде око 1988. године, када су ирански лидери почели да подржавају милитантне суните. Почели су да шаљу новац и подршку сунитским терористичким групама у Либану, што је наравно одговарало бин Ладену који је био један од тих сунита.

Други важан фактор који је помогао успону Вин Ладена био је Совјетско-Авганистански рат (1979-1989). Совјетски Савез је 1979. године извршио инвазију на Авганистан. Сједињене Државе су се са ентузијазмом прикључиле борби обезбеђивањем оружја и економске подршке. Борци из отпора називали су себе „свети ратници“ – тзв. муџахедини. Крајем '80- тих година, Совјети су се повукли из Авганистана у потпуном расулу. Изгубили су рат, а муџахедини су пораз Совјета схватили као своју тоталну победу. Превасходне мете муџахедина били су Израел и Сједињене Државе. Један од лидера муџахедина који фанатично верује у ове идеје, је Осама бин Ладен. Сви успеси Ал Каиде се обично везују за његово име, а посебно датум 11. септембар 2001. године.

Међутим, највећи успех ове организације није везан за терористичку акцију која је изведена тог дана, већ за стварање једне нове идеологије, алкаидизма. Као што смо могли да видимо из претходног поглавља, цихадизам не би требало посматрати као конзистентну идеологију, већ имати у виду више варијанти једне те исте идеологије која се заснива на милитантној интерпретацији Курана. Према томе, као и друге

идеологије, и дихадизам има своје правце.⁵⁴

„Тренутно водећа идеолошка опција дихадизма је алкадизам, названа по терористичкој организацији коју предводи Осама бин Ладен. То је тренутно најмилитантнија форма верског фундаментализма који се преточио у идеологију. Формула алкадизма је једноставно-борба самоубилачким нападима и свим другим средствима до коначног истребљења свих непријатеља ислама, а у које не спадају само Јевреји и хришћани („крсташи“), већ и муслимани који су лоши верници и издајници. Захваљујући алкаидизму, дихадизам је престао да буде идеологија борбе само на тлу где претежно живе муслимани, јер Ал Каида подстиче глобалну борбу против „непријатеља“, па и на тлу САД и Западне Европе у форми самониклог тероризма“.⁵⁵

Дакле, алкаидизам представља једну нову идеологију на којој се данас базира скоро сав исламистички тероризам.

Међутим, Ал Каида и алкаидизам нису комплетни без талибана.

„Талибани су екстремна фундаменталистичка исламистичка сунитска група која је од 1994. до 2001., била на власти у Авганистану. Овај верско-политички и културни покрет су основали авганистански ученици који су били у егзилу у Пакистану. Израз талибан је заправо плурал арапско-персијског израза талиб који у преводу значи ученик, односно студент исламског права, (а не тек верске школе како се уобичајева преводити). Талибани су у крајњем производ пакистанске обавештајне службе из времена совјетске окупације Авганистана (1979-1989), када је циљно коришћен и подстицан религијски фанатизам у Авганистану, иначе традиционално присутан код Паштуна и других племена у подручјима која се граниче са Пакистаном“.⁵⁶

Као и многе друге фундаменталистичке опције и талибани су врло конзервативни, карактерише их одбојност према модерности. Забрана школовања жена, приказивање филмова и емитовање западне музике, каменовање до смрти за прељубу и одсецање

---

⁵⁴ О настанку Ал Каиде и алкаидизма прочитати шире у Елезесер Ј. Како је дихад стигао на Балкан-свети ратници и тајне службе на Балкану; Гаџиновић Р. Тероризам; Рајт Џ. Тероризам; Симеуновић Д. Тероризам

⁵⁵ Симеуновић Драган, *Тероризам*, Београд, 2009, стр. 209.

⁵⁶ Исто, стр. 210.

руку за ситну крађу само су неке од казни које су практиковали у складу са шеријатским правом. У неким земљама се шеријатско право и данас спроводи. Када су ОУН увеле ембарго против Авганистана због пружања уточишта Бин Ладену, САД су отуда често рекетирале терористичке базе на тлу те државе. Коначно, Америка је успела да свргне талибане са власти 2001. године војном интервенцијом која је била последица терористичког напада 11. септембра те године.

Без обзира на то, и данас су активни и у великој мери се финансирају помоћу производње опијума, а и од помоћи коју примају од својих симпатизера из Персијског залива. Врховни верски вођа им је мула Мухамед Омар. Он је успео да оснажи талибански покрет у суседном Пакистану. Тренутно највећа талибанска организација у Пакистану је Техрик-и-Талибан Пакистан.⁵⁷

Претеча Ал Каиде је МАК (Мактаб ал Кхидмат бил мујахидин ал-Араб), чији је оснивач Абдулах Азам, палестинско-јордански идеолог. Захваљујући Палестинцу, Абдулах Азаму (који је био духовни вођа Осаме бин Ладена) и опседнутошћу Кутбовим учењем (једног од водећих исламистичких идеолога 20. века, који се сматра „духовним оцем“ цихада и инспиратором генерације цихадиста), Осам бин Ладен је постепено постајао вођа радикалног исламизма.

„МАК је организација која је створила инфраструктуру за Ал Каиду. Њена еволуција је почела пре повлачења СССР-а из Авганистана, учешћем у борбама муслимана широм света, пре свега у Чеченији и у Кашмиру, али и у Таџикистану, Узбекистану, Азербејџану, Јемену, Алжиру и Египту. Босна није планирана и искрсла је „као прилика од Бога“. Власт комуниста у Кабулу је збачена 1992, а само 15 дана после тога почео је цихад у Босни“.⁵⁸

Према Биланџићу, Авганистански рат и његове последице битно су утицали на промену идеја унутар саме Ал Каиде и његове трансформације од чисто организацијског облика ка тероризму и преусмеравању, тада још увек доминантно, локалног цихада ка глобалном цихаду.

Но, ни Авганистан није био коначна прекретница у трансформацији Ал Каиде и Бин

⁵⁷ Детаљније о Талибанима погледати у Симеуновић Д., *Тероризам*, Београд, 2009, стр. 209-212.

⁵⁸ Симеуновић Драган, *Тероризам*, Београд, 2009, стр. 213.

Ладена. То је била ирачка окупација Кувајта 1990. године. Када су саудијске власти одбиле његов предлог да ослободи Кувајт и када су прихватиле помоћ САД-а, тако омогућивши стационарање америчких снага на „светој исламској земљи“. Разочарани Осама разишао се са саудијском елитом и отишао у Авганистан у којем 1992. године успостављена исламистичка држава. Услед грађанског рата у Авганистану био је приморан да оде у Судан. У међувремену су му саудијске власти 1994. године, одузеле држављанство и замрзнуле имовину због подржавања фундаментализма. У прилог томе говоре чињенице да је био оптужен за повезаност са терористичким нападима на Светски трговачки центар 1993. године. Неуспешни атентат на египатског председника Хоснија Мубарака у Адис Абеби 1995. године, па и ликвидација америчких војника у Саудијској Арабији крајем 1995. године, приморало је и суданске власти да га протерају из земље. Уточиште је пронашао поново у Авганистану којим су завладали талибани, када је одлучно преузео улогу вође насилног исламистичког покрета, гласно позивајући на цихад против САД-а и његових савезника.

Исламистички покрет, нарочито његов милитантни део, попримили су обележја глобалног феномена који је од тада незаобилазан фактор међународних односа.

Моћна

Америка, а чини се ни цели свет тога нису били свесни.

Врло тешко је прецизирати структуру Ал Каиде као организације, са једне стране представља „чврст темељ“ или „базу“ за друге исламистичке милитанте, а са друге стране није умрежена и делује самостално. Међутим, анализа података упућује на закључак да је Ал Каида и једно и друго.

По Хофману, „поједини аутори с правом тврде да Ал Каида укључује четири елемента: средишњи део, придружене терористичке организације, придружене терористичке групе и неформалну мрежу појединаца“.⁵⁹

По томе се може закључити, да је Ал Каида терористичка организација која има војно и политичко крило и да је хијерархијски устројена.

Биланцић сматра, да је Ал Каида структурирана на функционалним и територијалним

---

⁵⁹ Погледати шире: Хофман Брус, *Унутрашњи тероризам*, Београд, Народна књига, Алфа, 2000.

начелима, што значи да има тела задужена за војна питања, политичка питања, информисање, планирање и припрему операција, тела за обавештајна и сигурносна деловања, тела за логистику и финансирање.

Операције скоро увек изводе мање оперативне групе или појединци, бомбаши самоубице, тзв. шехиди.

Тачан број припадника Ал Каиде није познат. Почетком '90-тих година, Осама бин Ладен је говорио да Ал Каида броји око 100.000 ратника. Многи стручњаци се слажу са овим податком. Врло је интересантно поменути да је више од пола припадника ове организације високообразовано.

Главни идеолози Ал Каиде су египатски исламисти, док у оперативном делу организације највише су заступљени Саудијци, Јеменци и остали припадници муслиманских држава.

Планирању терористичких акција Ал Каида посвећује највећу пажњу. Акције се планирају годинама, а понекад се предузимају поновни напади на одређене мете уколико су ти напади у првом покушају били неуспешни.

Није редак случај да највиши челници Ал Каиде подједанко учествују у планирању терористичких напада, посебно оних „највишег ранга“. Тако је Осама бин Ладен лично прегледао фотографије и одабрао место где ће експлодирати ауто-бомба при удару на америчку амбасаду у Наиробију и Кенији, 1988. године.

У досадашњем раздобљу Ал Каида је уживала подршку низа држава, на првом месту, Авганистана, Судана, што је битно олакшавало деловање ове организације. Међутим, након напада на САД, ситуација се умногоме променила. Али то није битно утицало на способност Ал Каиде.

Може се рећи да је Ал Каида субјект међународних односа и глобалне политике. Али значајније је да је изазов савременог света. Највећа сигурносна претња савременог света данас и можда представља већи изазов међународној сигурности него што је то било икада раније.

Основна стратегија Ал Каиде је тзв. „План 2020“, што уствари претпоставља да ће до 2020. године бити остварен циљ ове организације, а то је успостављање глобалне исламистичке државе.

Иако су у досадашњем периоду Ал Каиди нанесени озбиљни ударци, где је убијено или ухапшено око 3000 чланова ове организације, акције међународне заједнице, предвођене САД-ом, нису ослабиле Ал Каиду. После напада 11. септембра 2001. године, Ал Каида је реорганизована, просторно је проширила своје деловање, а у спровођењу тероризма и одређеним аспектима терора још је убитачнија. Добила је на популарности код екстремиста у низу исламских држава; као што су Египат, Мароко, Пакистан, Индонезија, Јордан, Нигерија, који изражавају позитивне ставове и подршку према Ал Каиди и Осами бин Ладену.

Чињеница је да од 11. септембра 2001. године више ништа није као пре ни за САД нити за цео свет. А узрок свему томе јесте цихад, односно организација Ал Каида која се на њега позива. Било је јасно да ће следбеници такве идеологије настојати да, користећи оружану борбу као једину прихватљиву форму цихада, ратовати против свих које сматрају непријатељима. А то су и САД и НАТО, али пре свега Израел, без да се заборави на владе исламских земаља које су оцењене као вероодступничке.

9. АЛ КАИДА – ПОЈАМ, ИСТОРИЈАТ, ЛИДЕРИ И ОРГАНИЗАЦИЈА

9.1. Појам

Ал Каида („база“) је назив дат интернационалном савезу исламских терористичких група, које су слабо повезане у организационо-хијерархијском смислу, али негују идентичан систем политичких идеја о потреби враћања фундаменталистичком тумачењу Курана и одређене су за насилне методе остваривања својих циљева.

Основана је од стране арапских муџахединских добровољаца који су током 80-их година двадесетог века одлазили у Авганистан да се боре против снага СССР-а.

Ал Каида води корене из времена совјетске инвазије на Авганистан, када се велики број муслиманских бораца из целог света придружио локалном муџахединском покрету отпора, који су највећим делом финансирале Сједињене Државе и Пакистан. Претеча Ал Каиде била је МАК – Служба за потпору (Мактаб Кхадамат ал-Муџахидан ал-'Араб), коју је у Пешавару на авганистанској граници основао Јусуф Азам с циљем да у рату против неверника и комуниста прикупља финансијску помоћ и организује борбену обуку за добровољце из целог света који су спремни за учешће у цихаду и да дају живот „на Алаховом путу“. „МАК је организација која је створила инфраструктуру за Ал Каиду. Њена еволуција почела је пре повлачења СССР-а из Авганистана, учешћем у борбама муслимана широм света, пре свега у Чеченији и у Капмиру, али и у Тацикистану, Узбекистану, Сомалији, Малезији, Индонезији, Грузији, Нагорно-Карабаху, Азербедану, Јемену, Алжиру и Египту.“⁶⁰

Према писањима пакистанских медија Осама бин Ладен се, као богаташки син који је био спреман да практично помогне цихад, појавио у Пешавару 1981. године. У оквиру Канцеларије хадамат, он је Азаму био помоћник и ученик и званично се бавио обезбеђивањем путних и смештајних трошкова за добровољце, административним односима са пакистанским властима и другим логистичким пословима. Притом,

---

⁶⁰ *Симуеновић Драган*, Тероризам, *Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2009. година, стр. 213*

успостављена је и стална курирска и снабдевачка веза између Пешавара и територија Авганистана на којима су деловале исламске милиције блиске шеику Јусуфу Азаму. Осама је 1984. основао и специфичну институцију Баит ул-Ансар (Кућа помагача), која је најпре унапредила Азамове потенцијале за потпору долазећим „авганистанским Арапима“, а касније је представљала и темељ за формирање посебне милиције, односно међународне мреже Ал Каида. После Азамовог убиства 1989, Осама се као херој вратио у Саудијску Арабију нудећи своје борце за протеривање „неверничких“, углавном америчких трупа, које су водећи Први заливски рат за одбрану Кувајта, већ биле стационаране у појединим муслиманским земљама. Међутим, двор у Ријаду није прихватио његове идеје, већ се окренуо својим западним савезницима, а Бин Ладен је чак и протеран и следио је поступак да му се одузме држављанство. Он је, међутим, наишао на добар пријем у Судану, где су, како се сматра и сковани планови за први озбиљан терористички напад (на америчку амбасаду у Танзанији).

Вође Ал Каиде тврде да САД и Велика Британија угњетавају муслимане и за врбовање и радикализовање младих муслимана, на руку им иде и америчку инвазију и окупацију Ирака, присуство америчких трупа у исламским земљама и отворена подршка Израелу, против Палестинаца.

И поред чињенице да владајуће структуре у већини исламских земаља осуђују деловање Ал Каиде, и спроводе одређене мере борбе против терориста, значајан проценат јавног мњења у многим исламским земљама даје експлицитну или имплицитну подршку Ал Каиди, и њеном лидеру, Осаму бин Ладену.

Ова мрежа је одговорна за више тешких терористичких напада, као напади 11. септембра 2001., након којих САД покрећу „рат против тероризма“ нападом на Авганистану октобру 2001. године, који битно ослабљује и тера њезине чланове из те земље. Након тога ал Каида се реорганизира и спрема на нове нападе.

9.2. Историјат

Потребно је на самом почетку овог дела рада отклонити нејасноће у вези Ал Каиде. После 11. септембра ова организација проглашена је за организатора напада на Њујорк и Вашингтон, а самим тим и за главног непријатеља САД и њихових савезника, као и главна опасност за светски мир и поредак. Пре овог датума, напада на Њујорк и Вашингтон, Ал Каида је у јавности била позната као исламска терористичка организација која је прихватила одговорност за нападе на америчка представништва у Дар ес Саламу и Најробију⁶¹ изведене у августу 1998.

Ал Каида је створена у Пешавару у Пакистану у марту 1988. године, само порекло имена (на арапском – коцка, база, склониште, уточиште) односи се на кућу у којој је боравио Осама бин Ладен и где се вршило пријављивање муџахедина за борбу против ОС СССР-а у Авганистану. Подаци о муџахединима касније су коришћени за остваривање контаката са њима и стварање терористичких ћелија Ал Каиде широм света.

Седиште, водство и инфраструктура организације до 2001. године налазило се у Авганистану. Ал Каида је успоставила у Авганистану кампове за обуку терориста из свих делова света. До 2001. године у Авганистану је постојало око 12 главних кампова за прихват и обуку терориста кроз које је прошло близу 5000 терориста из преко 50 различитих земаља. Део обуке извођен је као класична војна обука уз употребу различитих врста наоружања и минско експлозивних средстава, а део терориста је обучен у изради и употреби хемијског и биолошког оружја. Такође део чланова прошао је обуку у коришћењу различитих средстава веза и комуникација.

Финансирање ових кампова вршио је у почетку из својих извора Осама бин Ладен, а касније мноштво НВО исламског порекла (Светска муслиманска лига, Међународна исламска организација за помоћ и друге), исламски културни центри, бројни донатори путем по свету разгранатих финансијских трансакција и други. Такође Ал Каида је поспешивала продају дроге из Авганистана тржишту западних земаља, као

---

⁶¹ **Dr Rohan Gunaratna: Inside Al-Qaeda, Intersec, Tom 12, Izdanje 9, September 2002. стр. 254.**

начин борбе против „неверника“, али и значајан извор прихода терориста. Број чланова Ал Каиде из арапских земаља у складу са изворима арапских безбедносних служби је 2830 чланова и то су углавном ветерани рата против СССР-а у Авганистану. Међутим данас посебно након америчке инвазије на Ирак овај број је у порасту у исламским и другим државама, а посебно број симпатизера, који су у сваком тренутку спремни да се на позив вођа жртвују за Ал Каидине циљеве. Примера ради, Служба за заштиту устава Немачке процењује да око 31.000⁶² потенцијалних исламских екстремиста живи у Немачкој. Британски истраживачи сматрају да има око 10.000 активних подржавалаца Ал Каиде у Великој Британији.

После првог напада на Светски трговачки центар, фебруара 1993. године у Њујорку ова организација је привукла пажњу безбедносних структура у САД, наравно првенствено ФБИ, која је у обавештајно безбедносном апарату САД, задужена за унутрашњу безбедност. На основу изјаве Ремзи Ахмеда Јусуфа, организатора првог напада на Светски трговачки центар, дошло се до првих информација да се у терористичком свету, међу радикалним муслиманима спрема нешто велико. Тадашњи подаци указивали су на припрему атентата на Председника САД Била Клинтона и папу Јована Павла ИИ, а такође обарање путничких авиона и коришћење малих авиона као оружја за ударе на Пентагон и Ленгли (седиште ЦИА). До напада на амерички бојни брод УСС Кол у Адenu у Јемену октобра 2000 године, ЦИА је спровела више планских оперативних активности на чланове Ал Каиде. Сматрало се да је, таквим активностима ЦИА, опасност од даљих терористичких акција усмерених на америчке циљеве смањена, а такође и оперативна способност Ал Каиде.

У светској јавности је дуго било одомаћено схватање да је Ал Каида одређена терористичка организација са милитантним чланством, а да је њен циљ свети рат против САД. Међутим, на основу рада обавештајно безбедносних служби, заправо Ал Каида је само координатор, односно организатор акција које спроводе терористи из других познатих терористичких организација радикалних исламиста. Један од

---

⁶² Вељко Лалић, Интервју са Ралфом Топовеном, директор немачког Института за безбедност, **Новости 05.04.2005. године**

најбољих приказа начина рада Ал Каиде дао је др Гунаратна 2002. године⁶³. Другим речима, Ал Каида нема непосредно чланство, већ при одабиру извршиоца терористичког чина користе се чланови познатих организација углавном са Блиског Истока, који често ни не знају ко је непосредни наредбодавац. Због овакве ситуације, истражни органи чак и када се дочепају неког од извршиоца терористичког чина, не могу да од њега сазнају ко су руководиоци и у чије име је терористички акт извршен. Ал Каида у оквиру своје мреже врши координацију према проценама обавештајних служби држава коалиције над око најмање 20 терористичких организација, као што је већ речено поглавито из земаља с Блиског Истока (Цама ал исламија, Египатски исламски џихад, Муслиманска браћа, Хамас, Хезболах, Мученици Ал Аксе и друге). Такође запажено је и учешће муслимана из западних земаља: америчких, британских и других муслиманских организација у Европи, као стоје нпр. Ал-Фухра (црни муслимани).

Данас Ал Каида у Европи функционише по принципу мултинационалне компаније, стара Ал Каида издаје лиценце и франшизе и делимично контролише деловање нових ћелија. Нове терористичке ћелије саме без даље помоћи и веза спремају и изводе терористичке акције. Постоји само идејно јединство, а то је мржња према „неверницима“, САД и њеним савезницима. Тренутно према истим изворима рад Ал Каиде у Европи координира Јорданац Абу Мусаб ал Заркави, а нови тренд је упућивање европских чланова Ал Каиде у Ирак ради вршења самоубилачких напада на циљеве коалиционих снага.

Ал Каида је показала изузетну способност у вештом манипулисању верских осећања муслимана, а чак је преко утицајних верских вођа издала и фатве (верске заповести које се односе на сва битна питања у муслиманском свету) којима се као света дужност сваког муслимана сматра убијање „неверника“

Непосредни извршиоци терористичког акта се не познају међусобно, не припадају истим облицима обуке, а врло често нису ни из истих држава. Немогућност приступа до оних који доносе одлуке и немогућност добијања информација о вођама терористичких акција условљава велике потешкоће у спречавању њеног деловања..

---

⁶³Dr Rohan Gunaratna: *Inside Al-Qaeda, Intersec, Tom 12, Izdanje 9, September 2002.godina*, стр 256

9.3. Лидери

Најистакнутији лидери те глобалне организације су Саудијац Осама бин Ладен и Египћанин Ајман ал-Завахри, али се оснивачем, у теоријском, па и практичном смислу, може сматрати палестински шеих Абдулах Јусуф Азам.

Екстремистички муслимански покрети пре Јусуфа Азама, углавном су били усмерени на локална национално-ослободилачка питања или проблеме либерализације друштва. Он је, међутим, афирмисао принципе формирања идеолошке и парамилитарне инфраструктуре глобализације радикалног ислама. Азам је идеју планетарног цихада развио филозофски, а и лично је, учествујући у рату у Авганистану против совјетске окупације, успешно допринио регрутовању и обуци муџахедина из целог муслиманског света, постављајући правац за развој Ал Каиде.

Осама бин Мухамед бин Авад бин Ладен⁶⁴ (рођен 10. марта или 30. јула 1957. године) Осама бин Ладен је саудијски мултимиллионер (члан веома богате породице Бин Ладен) и вођа Ал каиде, милитантне исламистичке организације која је извела више терористичких напада широм света.

Потиче из угледне судијске породице. Главна делатност породице је у области грађевинарства и трговине. Отац Осаме бин Ладена школован је у САД, а и он сам је похађао више универзитета у Америци. У току рата у Авганистану против совјетских снага 1980-1990., Осама бин – Ладен активно учествује.

Рођен 1957. године у Саудијској Арабији. Његове активности по којима је постао једна од најпознатијих личности на почетку ХХИ века односе се на финансирање неколико најсвирепијих терористичких напада у последњој деценији. Терористичка мрежа коју је он основао, Ал Каида, одиграла је кључну улогу у нападима 11. септембра 2001. године на Њујорк и Вашингтон. Пре овога, Бин Ладен се повезује са нападима на америчке амбасаде у Најробију, Кенија и Дар ес Саламу, Танзанија, када је погинуло 224 особе, а исто тако Бин Ладен је оптужен за напад на амерички бојни брод у Јемену 2000. године.

---

⁶⁴ Од 11. септембра 2001. године електронски и штампани медији преплављени су натписима о Осами Бин Ладену.

Уверења и циљеви Бин Ладена врло јасно могу се разумети на основу његових верских прогласа у којима се, између осталог, каже: „Убијати Американце и њихове савезнике, цивиле или војна лица где год и кад год је то могуће“. Бин Ладен никада није крио своју анти-америчку и анти-западњачку мржњу. У његовим прогласима као посебну мету напада заузима држава Израел и све што је јеврејско.

У 1998. године, он је објавио успостављање „међународног исламског фронта за свети рад против Јевреја и крсташа“. Касније се испоставило да се ради о организацији која служи за подршку исламским екстремистима широм света укључујући и Египат, Бангладеш, Пакистан, Босну, Косово, Чеченију и друга жаришта. У овом прогласу из

1998. године посебно је наглашено да је у складу са традиционалним Цихадом обавеза и дужност сваког муслимана да „убију сваког Американца, Јевреја и друге „невернике“ било цивиле или војнике, када год је то могуће у циљу ослобађања Ал-Акса џамије од стега у којој се ово свето место нашло и да се света исламска земља одбрани од окупације и претњи“. Даље се у Бин Ладеновом прогласу прокламује борба против неверника свим средствима да би се оствариле заповести свемогућег алаха.

Корени оваквог учења Бин Ладена могу се пратити све до 1979. године, односно до совјетске инвазије на Авганистан. Већ тада, он се успротивио свему што угрожава спровођење чисте муслиманске доктрине у исламским државама. И поред тога што је прокламовао борбу против руске окупације Авганистана и америчких утицаја на муслиманске државе Блиског и Далеког Истока, а посебно његове домовине Саудијске Арабије, он је примао значајну војну и другу помоћ од САД.

У литератури се често може наћи теза да је египатски „Исламски цихад“ екстремна фундаменталистичка организација која је заправо корен свих каснијих терористичких покрета на Блиском Истоку. У складу са овим, често се наводи да је на Бин Ладена пресудан утицај имала ова терористичка организација и да је после сарадње са исламским цихадом од средине 80-тих година његово учење, а нарочито његове активности постале су далеко радикалније. Он успоставља центре за обуку у Авганистану користећи средства добијена од САД и она која је наследио после смрти

оца. Ови центри за обуку нису кориштени само за борбу против тадашње совјетске окупације већ и борбу против других циљева широм света. Таквим начином борбе привукао је више хиљада регрута-терориста из Саудијске Арабије, Алжира, Египта, Јемена, Јордана, Либана, Либије, Мауританије, Марока, Пакистана, Палестинске самоуправе, Судана, Босне и Херцеговине и других земаља. Бин Ладен је анти америчку активност интензивирао током Првог рата у Заливу, када су америчке трупе стациониране у његовој отаџбини. Бин Ладен је био згрожен присуством америчких трупа на родном месту пророка Мухамеда и светилишта ислама, а такође и америчком подршком израелској анти исламској борби. Саудијска Арабија у 1994. години одузима држављанство Бин Ладену због његовог антидржавног деловања против Саудијске Арабије. Затим Бин Ладен прелази у Картум, Судан (где развија део пословних активности чиме значајно увећава своје личне приходе), али због притиска САД 1996. године прелази у Авганистан.

Бин Ладен се налази на потражној листи ФБИ за десеторицом у свету најтраженијих терориста и криминалаца, Влада САД нуди 5 милиона УСД за његово хапшење од августа 1998. године, након бомбашких напада у Африци. ОУН увеле су економске санкције талибанском режиму 1999. године због пружања уточишта Бин Ладену, а САД и многе друге земље замрзле су финансијска средства Бин Ладена и његове породице. Бин Ладен је финансирао, организовао и инспирисао различите терористичке нападе. Повезан је са убиствима туриста из европских земаља у Египту бомбашком нападу алжирских екстремиста у Француској, пружању уточишта Ремзи Ахмед Јусуфу у Пакистану (који је оптужен за први покушај бомбашког напада на Светски трговински центар). Такође је био повезан са бомбашким нападом на хотел у Јемену, бомбашке нападе 1995. у Ријад и Дарану, Саудијска Арабија, покушај атентата на египатског председника Хосни Мубарака и већ поменуте терористичке нападе у Африци.

Бин Ладен је мртав.. Међутим мит о Бин Ладену који представља исламског Че Гевару и нова исламска идеологија заснована на мржњи и употреби тероризма према свему што представља западни свет и западне интересима прерасла је Бин Ладенову биографију.

Ајтап Ал Завахири је други човек у хијерархији најзначајнијег непријатеља Противтерористичке коалиције. Завахири је рођен 1951 .године у предграђу Каира, гдје је завршио медицински факултет. После смрти египатског лидера Гамал Абдел Насера постаје члан организације Цама ел Исламија, која је оптужена за ликвидацију Насеровог наследника и Председника Египта Анвар ел Садата. Године 1985. Ајман Ал Завахири оптужен је за серију терористичких напада, али у недостатку чврстих доказа ослобођен и тада је уточиште за боравак и рад потражио у Пакистану. Крајем осамдесетих постаје пријатељ Осаме бин Ладена и заједно с њим почиње организовати терористичке акције широм света. На основу полицијских извештаја након серије терористичких напада од 1998–2001. године сматра се да је Ајман ал-Завахири 1993. био у БиХ, где је имао задатак да мобилише и омогући ваздушни и копнени транспорт „муцахедина“ из Азије у Европу, конкретније на Балкан. Оптужен је као „мозак напада“ на америчке амбасаре у Кенији и Танзанији, те на Њујорк и Вашингтон. ФБИ је за њим расписао потерницу на двадесет и пет милиона долара. Ајман ал Завахири за стотине хиљада авганистанских и пакистанских грађана представља као и Осам бин Ладен националног исламског хероја, та чињеница му је омогућила да се годинама успешно крије код јатака у планинским врлетима на преко 2000 километра дугој граници између Авганистана и Пакистана. Након званичног завршетка рата у Ираку Ајман ал Завахири појављује се као организатор више терористичких напада у Багдаду и другим ирачким градовима.

После Ладеновог убиства постао је вођа Ал Каиде.

9.4. Организација Ал Каиде

Од њихове појаве отприлике 1991. група је имала штаб у Авганистану и Пешевару у Пакистану. Онда је 1991. група пресељена у Судан где је имала штаб приближно до 1996., када се Бин Ладен, Мухамед Атеф и други враћају у Авганистан.

Ал Каида није јединствена организација, већ структура састављена од бројних мањих ћелија, ћије припаднике је Ал Каида регрутовала у исламским земљама, као и у западним земљама. Главна компонента активности Ал Каиде је степен аутономије који уживају те ћелије. Наиме након примања инструкција од централног

руководства, свака ћелија је довољно независна да може да доноси своје, независне одлуке.

Што се тиче идеологије, Ал Каида је од почетка ставила до знања да сматра да се Запад меша у послове исламског света и да је једини начин да се муслимански свет прочисти да се ослободи Запада и његовог утицаја. Да би се то постигло, Ал Каида сматра да Запад треба напасти тамо где највише боли, у самим западним земљама и сматра то сада најефикаснијим начином борбе.

Годинама је Ал Каида била у Судану одржавала мрежу и канцеларије широм света и оснивала послове којима је долазила до средстава за акције.

Мада је Ал Каида функционисала независно од других терористичких организација, она такође функционише и кроз неке од њих, делујући под њиховим кишобраном или са њиховом подршком. То су: Ал Џихад, Ал Гама, Ал Исламија – исламска група коју преводи Шеик Омар Абдел Рахман и касније Ахмед РафаиТаха познат као Абу Јасер Ал Масри. Египатски исламски џихад и један број група за џихад у другим земљама, укључујући ту Судан, Египат, Сауди Араб ију, Јемен, Сомалију, Еритреју, Џибути, Авганистан, Пакистан, Босну, Хрватску, Албанију, Алжир, Тунис, Либан, Филипине, Таџикистан, Азербејџан, Кашмирски регион у Индији и Чеченски регион у Русији.

Ал Каида је такође одржавала ћелије и персонал у бројним земљама како би потпомагала своје активности у Кенији, Танзанији, Великој Британији, Канади и САД. Ал Каида је предлагала да раде удружено против непријатеља Запада – посебно САД које је Ал Каида сматрала као невернике који дају суштинску подршку другим „неверничким“ владама.

Ал Каида је акцијама одговорила на присуство америчких оружаних снага у Персијском заливу и на хапшење, оптужбе и осуде људи који су припадали Ал Каиди, тако што је издавала ОСУДУ (фатву) која је подразумевала нападе на све америчке виталне објекте и интересе, домаће и стране, цивилне и ратне циљеве.

Те фатве резултирале су нападима на америчке државне испоставе у свету укључујући ту Сомалију, Кенију, Танзанију, Јемен и сада САД (мисли се на 11. септ. 2001.) Од 1993. године хиљаде људи је страдало у овим нападима.

Ал Каида има своју мрежу у 60 земаља, „обухвата 24 терористичке организације и броји између 5.000 и 12.000 чланова.“⁶⁵ Верује се, такође, да има тренажне центре у Авганистану и Судану, а прве операције у 1994. укључивале су чланове из Египта, Алжира, Туниса и Палестине.

Међу земљама региона идентификованих да имају активне ћелије Ал Каиде су Пакистан, Авганистан, Косово, Чеченија, Филипини, Египат, Тунис.

Напади Ал Каиде указују на хијерархијски оперативни прилаз те организације својим циљевима. Напади на САД и америчке интересе широм света изгледа да су приоритетни да би се САД приморале да се повуку, укључујући и притисак на савезничке земље, као и на европске земље „коалиције вољних“, које су ангазоване у окупацији Ирака. Ал

Каида сматра да је на Шпанију извршен успешан напад због њене подршке америчкој политици, а сада се концентрише на Италију и неке друге европске земље.

Што се тиче Балкана, Ал Каида је мање заинтересована за свргавање влада на Балкану, а више да те земље служе као прелазни пункт за превоз оружја, наркотика и да се успостави такозвана „браон зона“ (сива зона) где та организација може неометано да настави своје активности.

Пре четири године, Авганистан је био база Ал Каиде, Пакистан је био транзитно подручје за терористичке групе, Саудијска Арабија је била плодно тло за прикупљање новца за терористичке намене, док је Либија тајно развијала нуклеарно оружје. Ирак је постајао све опаснији, а Ал Каида је скоро неометано наставља са планирањем напада.

Влада Авганистана се бори против терора. Пакистан хапси терористичке лидере, слично се догађа и у Саудијској Арабији, а Либија се одрекла свог програма за нуклеарно наоружање. Војска слободног Ирака бори се за слободе, и више од три четвртине чланова и сарадника Ал Каиде сада је у затвору или је убијено. Захваљујући коалиционим снагама у Ираку и Авганистану, деловање талибана и Ал Каиде је сужено.

---

⁶⁵ Симеуновић Драган, *Тероризам*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2009. година, стр. 219.

Крајем 1980. „Исламска Банка за Развој“, чије је седиште у Џеди, у Саудијској Арабији, функционисала је као секретаријат Конференције Исламске Организације. Како би учесници Конференције, из разних исламских земаља стално били у контакту и договарали се о свим пословима, што је укључивало и сталне договоре око цене нафте, али и све друго од заједничког интереса за земље чланице, купљен је посебан компјутерски систем са сопственим софтвером.

Систем је био далеко јачи него што су тада биле потребе Конференције, па је део меморије коришћен као база података Исламске Организације. Било је могуће да земље чланице приступе овој бази података телефоном, размењују електронску пошту и користе је као свој Интранет. Овај систем су користили многи исламски бизнисмени као и њихови пословни партнери и заинтересоване владе држава чланица као и њихове амбасаде широм света.

За сада нема доказа да Ал Каида има приступ нуклеарном оружју које би могла да искористи против САД, саопштили су јуче званичници америчке обавештајне службе ФБИ. То саопштење издато поводом најаве Ал Каиде да ће у видеоклипу који би требало ускоро да се појави, захтевати од присталица да у нападима на Запад користе такво оружје.

9.5 Напад 11. септембра 2001. и реакција на њега

Након Заливског рата чињеница да се америчке снаге налазе на исламском тлу и потпора Израелу потичу га на организовање тешких напада против Запада. Након напада 11. септембра 2001. америчке су снаге покренуле Рат против тероризма који је избацио терористе из Авганистана и срушио талибанску владу која је подржавала Бин Ладена. Након тога Ал Каида се реорганизује и спрема за нове нападе.

Напади 11. септембра 2001. године су били серија координисаних терористичких напада против Сједињених Америчких Држава који су се догодили у уторак, 11. септембра 2001. године. Према званичном извјештају Комисије 911, 19 особа у служби Ал Каиде, мреже милитантних вехабијских организација, отело је 4 америчка авиона. Два су ударила у Светски трговински центар (СТЦ) на Менхетну у Њујорку,

по један у сваки солитер у 17 минута разлике, убрзо након чега су се оба солитера срушила. Трећи авион је ударио у Пентагон, главно седиште Министарства одбране САД у општини Вашингтон. Четврти авион се срушио у руралном делу Пенсилваније 130 км источно од Питсбурга након што су путници пружили отпор отмичарима.

У првим реакцијама, након терористичких напада 11. септембра 2001. године било је јасно да су терористи које је ангажовала осумњичена организација Ал Каида искористили све пропусте безбедносних система и да су за корак били испред безбедносних служби. У многим каснијим анализама указано је да су за потребе овог терористичког напада коришћена средства чији је превасходни циљ пружање правремене информације грађанству или олакшавање комуникације.

Терористи које је ангажовала Ал Каида користили су интернет, електронску пошту, мобилно банкарство и доступност уско специјализоване обуке (летачка обука за пилоте путничких авиона) за извршење најспектакуларнијих терористичких напада у историји. Терористички напади од 11. септембра су свакако прекретница у поступку према свакој будућој противтерористичкој активности.

Интернет, електронска пошта, мобилно банкарство и уско специјализоване обуке увек и свуда имају одређене системе заштите протока података, као и безбедносне провере кандидата у случају летачке и друге обуке.

Статичност и неприлагодивост постојећих система заштите у септембру 2001. године омогућили су терористима, да без употребе оружја и средстава за масовно уништавање изведу један од највећих терористичких напада у историји. Шта је затајило у систему безбедности?

Превише времена и простора би било потребно да се изврши макар и површна анализа безбедносног система САД. Поменућемо, стога, само систем „Ешалон“ и електронску идентификацију фотографија. Систем „Ешалон“ служи за праћење и надзор целокупне комуникације која се одвија преко телефонског саобраћаја, интернета или факсом. За потребе овог система користи се неколико тона папира дневно. Систем је замишљен тако да пружа свеобухватан увид у средства комуникација ради безбедносне заштите у земљама Евро-Атлантске безбедносне интеграције. Није тешко претпоставити да је много тога што је указивало на

припреме за терористичку активност за 11. септембар 2001. године прошло, боље речено промакло, кроз надзор „Ешалон“ система. Није тешко претпоставити ни да дан данас постоје архивирани подаци који недвосмислено указују да се могло предвидети шта се спрема 11. септембра 2001. године. „Ешалон“ се показао неделотворан због своје неприлагодивости, гломазности и инертности. Замишљен као средство које пружа свеобухватан увид, а пренатрпан погрешним одабиром података, показао се као неефикасан онда када је било најпотребније. У преобимном мноштву података природно је да је промакло најважније. Сам за себе систем вероватно јесте савршено средство за праћење података и вероватно „Ешалон“ јесте у могућности да оствари целокупан увид у средства комуникација. Оно што је изостало је недовољна припремљеност аналитичара да се у том мноштву података усредсреде на одвајање битног од небитног.

Као једно од наслеђа из раздобља „хладног рата“ у последњој деценији XX века још увек су безбедносни систем САД као и држава чланица НАТО тежили да буду свеобухватни, да функционишу на глобалном нивоу. Искуство је, међутим, показало да без уске специјализације кадрова, припремљености људства за бављење тачно одређеном проблематиком ни најсавременија техничко-технолошка средства немају ефекта.

Друго од поменутих средстава, електронска идентификација фотографија, је компјутеризовани систем тренутног упоређивања фотографија са базом података односно са одговарајућом архивом. Другим речима, у веома кратким временским интервалима, могуће је извршити поуздану идентификацију осумњиченог на основу групне или појединачне фотографије. Контролни пунктови за ову врсту идентификације постављају се на јавним местима: аеродромима спортским стадионима, градским трговима и другим местима на којима долази до окупљања грађана. Ако је опште познато да једна таква држава као што су САД поседује на многим значајним контролним тачкама средства електронске идентификације и многа друга средства за одвраћање и непосредно спречавање терористичких активности може се онда претпоставити и да су јасне назнаке за дешавања од 11. септембра, непримећене прошле кроз систем. У САД постоји опште сагласје да су

напади од 11. септембра 2001. године који су узроковали огромне људске и материјалне губитке, успели због недостатака у огромном обавештајно безбедносном систему САД. На недостатке у том систему (око 40 различитих агенција) многи стручњаци указивали много година пре 11. септембра, на пример др Тони Купер предавач на Универзитету у Даласу Тексас, је 1976. године писао о „потреби развоја ефикаснијих, квалитетно регулисаних обавештајних структура ради борбе са нарастајућим домаћим и међународним тероризмом“. Међутим тек након стратегијског изненађења од 11. септембра, које многи амерички стручњаци пореде са 7. децембром 1941. године и нападом јапанских ОС на Перл Харбур, дошло је до преиспитивања рада обавештајно безбедносних служби.

Терористички напади на Њујорк и Вашингтон указали су да за велика разарања и узроковање великог броја жртава нису потребна средства за масовно уништавање, па чак ни било које од постојећих оружја. Чињеница да су ови напади изведени у најразвијенијој држави на свету указује да не постоје недодирљиве тачке нити да су постојеће безбедносне мере, макар то било и у САД, поуздане и ефикасне.

„Извештај комисије 9/11 је показао да су нападачи претворили отете авионе у највеће самоубилачке бомбе у историји, те су извршили најубитачније нападе икад почињене против Сједињених Америчких Држава. Напади 11. септембра су релативно најзначајнији догађај који се до сада десио у 21. веку у смислу општих економских, социјалних, културних и војних последица које су уследиле у Сједињеним Америчким Државама и многим другим деловима света.“

10. СМРТ БИН ЛАДЕНА – КРАЈ АЛ КАИДЕ?

Американци су добили врло важну битку против Ал Каиде, али заправо још нико није сигуран да ли је то и последња битка те врсте.

Пре седам година 2. маја 2011. године специјална јединица „Фоке“ физички је ликвидирала вођу Ал Каиде, Осаму бин Ладена. Убијен је у спектакуларној акцији на територији Пакистана. У години у којој се 11. септембра обележава десета годишњица највећег терористичког напада на Њујорк и Вашингтон, председник САД, Барак Обама је саопштио да су америчке снаге убиле вођу Ал Каиде у кући дубоко у унутрашњости пакистанске територије. „Правда је извршена“, поручио је Обама. Занимљиво је да је Обама нагласио, да није постојала жеља да бин Ладен буде ухваћен жив у Пакистану.

Потом је на интернету осванула слика мртвог Бин Ладена, коју је пренела пакистанска телевизија, те разни међународни медији. Daily Mail, The Times, The Daily Telegraph као и Associated Press коју је пак брзо уклонио након што се испоставило да је лажна. Такође је интересантно да је Америчка влада објавила да је Бин Ладенов леш бачен у море, што је изазвало велико негодовање и неодобравање његових присталица. То је једноставно био начин да се елиминишу детаљна питања о Бин Ладеновом телу, а и из страха како његов гроб не би постао атракција тероризма. То што је вођа Ал Каиде ликвидирани на територији Пакистана значи да је Вашингтон од раније имао неке индикације да се он ту и налази и да су неке пакистанске војне обавештајне службе имале искрену сарадњу са америчким службама. Војно-политички коментатор Мирослав Лазански сматра, да физичка ликвидација вође Ал Каиде није и крај рата у Авганистану, није ни крај Ал Каиде, нити крај тероризма. Истина, Ал Каида је у последњих неколико година доживела низ врло тешких удараца од стране Американаца, ликвидирано је десетак врло истакнутих вођа те терористичке организације, али је она показала способност преживљавања јер није централистички организована и не зависи само од једног извора финансирања.

Убиство Бин Ладена је колосалан пораз за Ал Каиду, која ће свакако наставити са извођењем терористичких напада да би сачувала морал својих припадника и њихову

мотивацију. То је допринело да западне обавештајне службе подигну степен безбедности на највиши ниво.

Што се тиче исламског света, за неке режиме у заливу одлазак Бин Ладена, заправо, јесте крај само једне ноћне море, преостају други домаћи проблеми и биће много теже остати на власти уз објашњење да се води рат против Ал Каиде. Смрт Бин Ладена медијски је засенила многе догађаје који су на неки начин обележили историју. Тиме је тероризам постигао свој циљ, добивши пажњу на свим насловним страницама новина и у електронским медијима. Мрежа Ал Каиде се и данас и поред свих тешких удараца које је претрпела још увек распростире широм света. Она обухвата 24 терористичке групације и броји између 5000 и 12000 чланова.

Ако бисмо хтели да сумирамо "шта су алкаидизам и Ал Каида донели ново у свет тероризма, онда би се то могло свести на следеће:

- нови, софистицирани методи деловања (мешавина метода класичног тероризма и метода обавештајног деловања),
- акционо помирење шиита и сунита ,
- инсистирање на спектакуларности (значење мете и велики број жртава),
- тероризам постаје морбидан спорт („мрачни рекорди“),
- прва изразито мултинационална исламистичка терористичка група,
- нова врста претње,
- тероризам је дефинитивно престао да буде само инцидентни облик политичког протеста,
- тероризам постаје светски покрет,
- тероризам ескалира у глобалну опасност,
- велике силе на челу са САД натеране да објаве рат терористима (први пут у новијој историји да једна држава званично објављује рат неинституционализованој скупини),
- први пут је једна терористичка организација у стању да изазове нуклеарни рат или рат великих размера⁶⁶

---

⁶⁶ Симеуновић Дратан, *Тероризам*, Београд, 2009, стр. 219.

11. ВАХАБИЗАМ - ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ И КАРАКТЕРИСТИКЕ

Многа наша сазнања о збивањима у савременом исламском свету врло често су се ослањала на стереотипне новинске информације, тзв. глобалних медија, као и на бројне студије које су од '80-тих година 20. века па наовамо детаљно писале о феномену исламизма и његовог утицаја на тероризам и терористичке покрете. Чињеница које нажалост нисмо сви свесни је да, предрасуде увек доводе до грешака па често и на рачун сопствене штете.

Стога, тумачење неког верског учења или верских феномена, као што је нпр. вахабизам, треба да буде утемељено на објективном приступи и анализи.

Утицај исламског фанатизма у свету, данас се огледа кроз једну идеолошку оријентацију, вахабизам. „Мора се признати да је вахабизам у ширем смислу имао и има и даље , велики утицај на збивања у читавом исламском свету, што уосталом показују догађаји у Ираку, Либану, Палестини, Авганистану, Либији, као и у неким бившим совјетским републикама. Не могу се занемарити ни догађаји на просторима бивше Југославије; Босни и Херцеговини, Македонији, Црној Гори, на Косову и Метохији, у нашој Рашкој области или Санцаку; па чак и у развијеним западним земљама, као што су Сједињене Америчке Државе, Велика Британија, Француска, Канада, Немачка, Аустрија и друге“.

Ово поглавље ће се односити на одређивање вахабизма као исламског верског покрета, на историјски настанак ове идеолошке оријентације, карактеристике и значај који ова оријентација има данас у савременом исламском свету, посебно на нашим просторима, тј. у Србији, што је за нас веома битно.

Деловање вахабија на нашим просторима и њихов значај у савременом свету намећу обавезу да овај исламски верски покрет и његова учења буду адекватно и објективно описани и објашњени без предрасуда.

„Сам термин вехабије представља, у ствари, туркизовану верзију назива вахабити (на арапском језику вахабијун), који се у исламском свету користи за следбенике и поборнике идеја арапског верског учењака Мухамеда ибн Абдел Вахаба, из 18. века,“
Да не би било забуне, израз вахабити и израз вехабије, значи исто, подједнако се

користе. у зависности од контекста у којем се помињу.

Вахабизам се уопштено одређује као утицајни верски покрет у оквиру сунитског огранка ислама, који захтева повратак на темеље исламске вере. То подразумева инсистирање на посебности и аутентичности исламске теорије политике која се не може повезивати са западњачким учењима која превлађује у савременом свету. У случају вахабизма то је враћање на Куран и изворна исламска учења и начин живота. Неретко се вахабити означавају и као секта. Секта се схвата као верска или политичка група која се у извесној мери одвојила од већ неке постојеће групације. Према Симеуновићу, „Вахабизам је исламски екстремни правац тумачења Курана заснован на учењу Мухамед ибн Абдул Вахаба. Вахабизам је озбиљно схваћен као екстремизам, што показује откривање многобројних кампова за обуку вахабита у свету и код нас.“

Конкретније, „Вахабизам је, верски покрет јер нема доктринарних разлика у веровањима вахабита и генералних веровања сунитске исламске деноминације, док су релативно мале разлике у верској пракси између вахабита и других сунита. Ове разлике, како се уобичајено сматра, нису толике да би вахабити могли бити сматрани за посебну секту, мада то није једноставно мишљење. Укратко речено, вахабити се разликују од других сунита само по томе што они прихватају учење Мухамеда ибн Абдел Вахаба о повратку на изворна исламска учења и праксу и што не признају апсолутни примат ниједне сунитске верско-правне школе.“

Вахабизам као верски (исламски) покрет, појавио се средином 18. века. „Да је вахабизам деловао на основу нужности и потребе реформе или у корист оживљавања верске мисли или чишћења из исламског учења свега што му је страна, сви би му рекли „мерхаба“ (добро дошао).“ Међутим, био је оспораван и негативно етикетиран од самог свог настанка.

У касном средњем веку, исламски свет је забележио период стагнације, што ће довести до кризе која је у 18. веку доживела своју кулминацију. То је значило почетак краја великих исламских империја које ће потпуно нестати са историјске сцене негде почетком 20. века. Пре свега, мисли се на Османлијско царство, империју иранске династије Сафавида и Могоулско царство. Стога су муслимани почели да се

окрећу прошлости, покушавајући да у њој нађу снагу, потребну за суочавање са изазовима новог доба. Онда и не чуди што се већ негде средином 18. века појавио вахабитски покрет, који је као што видимо изненадио исламски свет.

Оснивач и утемељитељ вахабијског покрета био је већ поменути Мухамед ибн Абдул Вахаб, чије је порекло са Истока из племена Бену Тамим, рођен у градићу Хурајмили у Неџду.

„Мухамед ибн Абдел Вахаб (1703–1792), верски учењак и Шеих ул ислам („исламски првак“, „човек који је мудар у исламу“) по којем је вахабитски покрет добио име, учио је да сваки прави верник мора да чини напоре ради очишћења ислама од онога што је, по њему, представљало теолошке иновације (бида), празноверје (буруфа), девијације и ревизију вере, неверништво (куфр) и кривоверје (илбад), јерес и отпадништво, многобоштво (ширк) и идолатрију. По његовом мишљењу, ове појаве су карактеристичне за цахилију (доба „незнања“, варваризму), стање које је постојало у предисламском периоду“.

Вахабов отац је био алим (учењак) и извесно време је обављао функцију кадије (кади-судија). Његов брат, Сулејман ибн Абдел Вахаб био је такође, посвећени учењак ханбалитске оријентације, образован у Медини, као и његов отац. „Иако су многи сматрали да ће залутати, брат и отац, а и остали учењаци су прогнозирали у њему настраност и склоност ка заблуди и застрањеност срца, јер су били сведоци његових речи и поступака и његовог застрањивања у многим питањима, критиковали су га због тога и упозоравали друге људе од њега, Мухамед ибн абдул Вахаб је наглашавао да је његов циљ и жеља искреност и ослобађање од ширка. Сматрао је да су људи били у ширку 600 година и да је он дошао да им обнови веру.“

Вахабови следбеници су тада називани „људима без закона“ јер су одбијали да прихвате већ постојеће правне школе сунитског ислама.

Мухамед ибн Абдел Вахаб је стекао верско образовање прво у породици. Био је изванредан ученик и још као дечак знао је Куран напамет. Школовање је наставио у Медини, где му је један од професора био познати учењак шеих Абдулах бин Ибрахим ибн Саиф, који га је упознао са делима сиријског учењака ибн Тајимије из 13. века. Писало се да је много путовао, па се негде бележи податак да је најдуже

боравио у Басри, где је проучавао исламске науке код тада врло уваженог учењака, шеиха Мухамеда Маџмуија. У Басри се суочио са првим жестокиим отпорима његовим идејама, због чега је био принуђен да се врати у Неџд, родни град.

Страховање његовог оца и брата се обистинило када се јавно појавио са новотаријама и заблудама. Тврдио је да се ислам налази под великом претњом и са таквим убеђењем упутио је јавни позив муслиманима да се џихадом супротставе иновацијама и многобоштву и супротставио се учењацима и имамима вере. Овај позив неки западњачки исламолози понекад називају „Посланица Меки“. Његови ставови наишли су на изузетно жесток отпор, јер су схваћени као позив на „свети рат“ против других муслимана.

„Фундаментализам који је Вахаб проповедао је једноставан за разумети јер се ради о врло поједностављеном тумачењу вере. Зато је ибн Вахаб веровао да се људско друштво треба уредити по божијем, а не по људском закону. Међутим, до 18. века, друштво у многим муслиманским земљама уређивана су и по народном обичајном праву.“

Потражио је уточиште у градићу Дерија (у близини Ријада главног града Саудијске Арабије), где га је прихватио амбициозни поглавар локалних бедуина Мухамед ибн Сауд. Тако је ибн Вахаб добио дуго тражену политичку подршку за ширење свог учења и чишћење Арабијског полуострва од онога што је сматрао лошим у исламској пракси. Владајућа саудијска династија Ал Сауд је добила име по Мухамеду ибн Сауду. Веза вахабизма и породице Сауд траје дуже од два и по века и могло би се рећи да је нераскидива.

Користећи верско учење Мухамеда ибн Абдел Вахаба као политичку идеологију, Мухамед ибн Сауд и његови потомци су успели да наметну своју власт у једном делу Арабијског полуострва (Неџду, као и у источним и западним регионима), чак и над светим исламским градовима Меком и Медином.

Од средине 18. века до почетка 20. века, вахабије и Саудијци су освојили већи део Арабијског полуострва. Многи догађаји који су се тада одигравали умногоме су допринели на јачању и ширењу овог покрета. Стога је Саудијска Арабија за државну идеологију прихватила ово фундаменталистичко учење.

„Верска учења и ставови шеиха Мухамеда ибн Абдел Вахаба представљали су, између осталог, својеврсни верско-идеолошки, верско-политички и државотворни програм династије Сауд, која ће успоставити Краљевину Саудијску Арабију 1932. године.“

Откривањем великих нафтних извора у Саудијској Арабији 1938. године, допринело је да вахабизам и поред свих војних успеха и успостављања контроле над исламским светим местима, створи своје снажне могућности за ширење својих вахабитских идеја у свету.

Дакле, може се рећи да је вахабизам облик идеологије који је типичан за Саудијску Арабију. Међутим, ако се иста идеологија шири у друге делове света и када је прихватају и преносе људи који нису Саудијци, онда се назива селефизмом. Он је идеолошка подлога Ал Каиде. Обе идеологије углавном имају исте циљеве, дилема је једино у томе ко ће имати контролу, да ли само вахабије у оквиру једне земље – Саудијске Арабије или исламски цихадисти, попут Ал Каиде који желе славу глобалног феномена.

Многи исламски мислиоци су мишљења да је вахабизам пре свега политички покрет у исламу, настао у конкретним условима ради остваривања одређених политичких циљева. По њима, учење Мухамеда Вахаба је представљало пре идеологију него верско учење.

12. ВАХАБИЗАМ НА БАЛКАНУ – ПРИМЕР СРБИЈА

Већина исламologa се слаже да су у историји ислама 19. и 20. век остали забележени као период великих промена. Оксфордска историја ислама наглашава „да је то било доба понижења и потчињености, стицања независности и револуција, оживљавање вере и реформи“.

Чак и да није дошло до стварања моћне вахабитске државе у 20. веку, каква је Саудијска Арабија, вахабистичка идеја је сама по себи извршила јасан утицај на исламски свет предмодернистичког периода, подстичући стварање бројних исламских покрета који су заговарали повратак на изворни ислам. Исламски модернистички покрети су углавном били окренути фундаментализму као саставном делу традиције која је произилазила из самог ислама.

Дакле, вахабити су фундаменталисти, али нису неминовно и исламисти јер исламисти заговарају реинтерпретацију изворних исламских учења и традиција. Од покрета на које су вахабистичке идеје имале највише утицаја, издвајају се већ поменути египатска Муслиманска браћа, изразито сунитски активистички покрет, настао на учењима вахабита, представља делимично реформистички опредељену организацију, делом окренуту обнављању вере. Затим, такође, поменути Хамас чији је основни циљ био усмерен на задобијање политичке подршке становништва, што је било врло значајно и за вахабите у пракси. Талибански покрет који је под утицајем вахабизма заговарао екстремну политичку идеологију. Појавом Осаме бин Ладена и његовог удруживања са талибанима, почела је да се ствара нова форма исламског радикализма и екстремизма, праћена тероризмом.

Овде су споменуте само неке верске организације и исламистички покрети, да би се прецизније схватило место и улога вахабизма у савременом свету. Мање познати покрети су у целој Средњој Азији, чак и у муслиманској заједници у Кини. На другом континенту у Африци, цихадистички покрети у Нигерији и Судану.

Поменути примери потврђују чињеницу да „нема дословно ниједног дела муслиманског света у коме се није осетило делање неког значајног покрета за обнову

вере и реформе, у смислу настанка вахабитске традиције апсолутистичке обнове вере“.

Вахабитски утицај, данас, је посебно активан међу мислиманским мањинама у оним земљама које нису исламске.

На деловање вахабита на нашим просторима почетком '80-тих година 20. века, указивали су наши бројни политиколози који су се бавили овом тематиком. Били су мишљења да вахабити подстрекавају муслимане изван арапског света, не мирећи се са религиозним статусом у оквиру држава у којима живе као верска мањина, заговарајући чак и оружане сукобе. Али вахабизам је већ пре тога помињан у муслиманској интелектуалној јавности и у круговима исламских учењака у Босни и Херцеговини. Један од најученијих босанских алима у 20. веку, Хусеин ефендија Ђозо, познат по добрим односима са државним и верским структурама у Саудијској Арабији, покретач часописа „Препород“ и један од првих професора на Исламском теолошком факултету, сматрао је да је Мухамед ибн Абдел Вахаб један од највећих верских реформатора који се икада појавио у исламском свету. Слично мишљење о Вахабу је изнео Ахмад Смајловић, први учењак са простора некадашње Југославије који је докторирао на „Ал Азхару“ и председник Старешинства Исламске верске заједнице Босне и Херцеговине, Хрватске и Словеније, по којем данас носи име медреса у Загребу. Био је мишљења да је једини излаз у исправном духовном опредељењу, тј. оригиналном исламском веровању.

Неки западни стручњаци за Балкан су уочили да су активности вахабита у овом делу света, тачније Европе, значајно ојачале у последњих неколико година, чему су посебно допринели исламисти из Пакистана и Катара.

„Вахабити су данас присутни у Албанији (која је по неким мишљењима, требало да буде центар на Јужном Балкану), у Босни и Херцеговини (што се види по многим манифестацијама њиховог присуства и деловања), Србији (пре свега на Косову и Метохији и Рашкој области, односно у делу Санџака који се налази у оквиру Србије), Црној Гори, Македонији, у Бугарској и Хрватској.“

Продори вахабита на балканске просторе су ишли преко исламских верских организација, исламских школа, посебно преко исламских хуманитарних

организација. Од свих поменутих земаља на Балкану, вахабитска држава, Саудијска Арабија, најснажније је деловала преко тих организација, посебно у Босни и Херцеговини.

Такође, својим великим финансијским средствима и изградњом великог броја џамија на територији поменутих земаља, успели су да се имплементирају на Балкану и да делују до данас. Највећа џамија у Европи – џамија „Краљ Фахд“ у Сарајеву, изграђена 2000. – те године, предвиђена је за ширење вахабитских учења у Босни и Херцеговини. Што се тиче наше бивше, а сад већ једним делом и садашње државне територије, семе милитантног ислама, формално је засејано још у време Краљевине Југославије, непосредно пред Други светски рат 1939. године, када је створена организација „Млади муслимани“, по узору на истоимени подмладак Муслиманске браће. Ова организација је заговарала „очување муслиманског идентитета“ и „ислам као начин живота“. Током тих ратних година формирано је више организација и покрета, нпр. „Зелени кадер“ и „Ханџар дивизија“ косовских Албанаца „Скендербег“, које су се бориле на страни немачке војске.

Симеуновић сматра да су исламистичке идеје на просторима некадашње СФРЈ, поново су почеле да се шире негде средином 70-тих година 20. века, што доводи до јачања исламизма које управо тих година почиње да захвата читав исламски свет, што траје и данас. У СФРЈ, настајале су разне екстремне емигрантске муслиманске организације делујући најчешће у спрези са усташком емиграцијом, угрожавајући њене грађане и материјална добра. Најпознатије су: Хрватски исламски центар, Удружење бошњака, Удружење босанско-санџачких муслимана, Џамијат ел Ислам, а највећу подршку су имале од исламске терористичке организације Муслиманска браћа. Све ове организације су активно учествовале у грађанском рату на тлу бивше СФРЈ и памте се по најстрашнијим зверствима и фанатизму, посебно у Босни и Херцеговини.

У периоду од 1996. до 2002. године, забележено је повећање броја следбеника вахабитских идеја и учења међу локалним муслиманима у БиХ, као и формирање првих локалних организација вахабитских опредељења. Од њих је најпознатија „Активна исламска омладина“, основана крајем 1995. године у Зеници, граду који је

постао један од вахабијских упоришта у БиХ. Организацију су формирали босански муслимани који су заједно са арапским муцахединима борили у познатој јединици „Ел Мудехид“ Армије БиХ. Циљ ове организације „Активна исламска омладина“ је био настављање ширења исламског буђења које започето у рату, као и да ислам заузме место које му припада у животу појединаца, породица и друштва у целини.

Вахабијска упоришта су била најснажнија на просторима Средње Босне, на подручју Зенице, Бихаћа, Маглаја, Травника, Мостара, Бугојна, Теслића, Брчког, Завидовића, Тузле, Горажда, околине Приједора.

Вахабитске идеје и учење су наилазили на разумевање и подршку великих сила све до 11. септембра 2011. године, када су изведени велики терористички напади исламиста на територији САД. Због бројних доказа о повезаности тзв. босанских Авганистанаца са глобалним исламистичким организацијама, предузимање бројних мера за сузбијање ових покрета траје и данас.

После грађанског рата, у БиХ је и организовани криминал допринео да се заоштравају социјалне разлике, што је утицало на постепену радикализацију прилика и повремене тешке испаде на верској основи. То доводи до многих инцидената на међуверској основи који ће уследити, али и на међумуслиманској основи. С друге стране, јавност у БиХ је постајала све свеснија да постоје бројни проблеми повезани са вахабијама и исламистичким групацијама.

Међусобни сукоби и расправе о вахабијама озбиљно су угрозили ауторитет и саму институцију Исламске верске заједнице у БиХ. Као што је већ приказано, вахабизам је, и у 18. и у 20. веку био истовремено и верски покрет и политичка идеологија. „Прве организационе групе исламских ратника у БиХ долазе на позив Алије Изетбеговића упућеног директно Осами бин Ладену. Алија Изетбеговић је одлуку о овом питању донео сам, у договору са политичким, војним и полицијским врхом бошњачке власти. То се односи на високе функционере странке СДА. Кључна личност која је личним ангажманом, без дипломатских нота, користећи службени положај министра иностраних послова БиХ и потпредседника владе БиХ, учинила све да исламске земље, подрже праведну борбу муслимана у БиХ, свим средствима (а пре свега новцем – за који ћемо сами себи купити оружје“, како је говорио био је

Харис Силајџић“.

Оно што посебно забрињава у БиХ, гледано с аспекта будућег антитерористичког деловања, јесу социолошка и политичка кретања у муслиманском делу становништва у будућности. Посебно се то односи на заостале, руралне делове средине и утицаја овог феномена, активног исламизма.

Међутим, не може се занемарити још једна јако битна чињеница. Утицај и улога САД-а. САД сноси велику одговорност за присуство Ал Каиде на простору БиХ. То БиХ није могла сама, једноставно људима није било до рата, иако је реч о територији где су живели Срби, Хрвати и Муслимани. Конкретно, огромна већина муслимана у БиХ била је веома секуларизована и основни исламски појмови њима су били јако мало познати. Велика већина њих није ни знала за изнете идеје или их није узимала за реалне. САД је због неких нерашчишћених рачуна из прошлости и сопствене рачунице, транспарентно је пружала подршку Ал Каиди и њеном „спасавању“ муслиманског становништва у БиХ.

Бивша Југословенска република Македонија, од свог отцепљена од СФРЈ, први пут се сусреће са вахабизмом. Први поборници вахабизма су били имами који су се вратили са исламских студија у Саудијској Арабији. Ова организована група следбеника вахабизма ширила је свој утицај, посебно у периоду после 2000. године, у чему су их помагале хуманитарне и добротворне исламске организације из Саудијске Арабије и неких других исламских земаља (Катар, Пакистан, Уједињени Арапски Емирати), које су на просторе Македоније ступиле у време агресије НАТО-а на Југославију. Од 2003. године забележено је агресивније деловање вахабија, што доводи до бројних инцидената наредне три године.

Исламска верска заједница Македоније суочила се тада са највећим изазовом у својој историји. Због тога и не чуди што су оправдана страховања од даљег агресивног ширења вахабизма и нових сукоба у будућности.

Када је реч о Србији, агресивније деловање вахабија, које је почело да се испољава током овог века, тачније 2005 и 2006. године, мора бити посматрано у контексту осталих збивања на нашим просторима у том периоду. На тлу садашње Србије утицај исламског фанатизма је преко вахабита најприсутнији у Санцаку. Њихово агресивно

понашање везује се за отцепљење Црне Горе од савезне државе и стварање услова за лакше проглашавање независности српске јужне покрајине Косова и Метохија. Тада је вахабизам схваћен као екстремизам, што ће показати откривање кампа за обуку вахабита у атару села Жабрен на планини Нинаја, тачније између Новог Пазара и Сјенице у априлу 2007. године. Та група је планирала терористичке нападе на локалне муслиманске свештенике, школе и амбасаде у Београду. И тек од 2007. престаје да се негира њихова присутност у нашој земљи.

Комбинација међумуслиманских и етничких тензија, сиромаштва и организованог криминала дефинитивно представља потенцијално жариште невоља, не искључује могућност јављања исламског тероризма. У неким озбиљним анализама, посебно је указивано на опасност од организованог криминала у региону Новог Пазара. Посебан проблем представља наркоманија.

Многи су мишљења да је вахабизам у регион Санцака стигао из муслиманске дијаспоре „верским буђењем“ Санцаклија који су почетком '90-тих година 20. века отишли у иностранство, где делују из сенке. Беч се сматра најснажнијим финансијским упориштем одакле делују данашње вахабије.

Из многих анализа се може закључити, да се исламисти који су лојални БиХ, Турској, Саудијској Арабији или Ирану, боре за успостављање контроле над овим простора, због његовог стратешког значаја који би у будућности могао да повеже три исламске државе, БиХ, Албанију и независно Косово.

Услед смиривања ситуације у Санцаку, након откривања поменутог логора, дало је за право онима који су тврдили да је деловање вахабија било усмерено, против пре свега саме Исламске верске заједнице у Санцаку, на челу са Муамером ефендија Зукорлић, а не против државе, чиме је можда решена дилема.

Многи су мишљења да је вахабизам у регион Санцака стигао из муслиманске дијаспоре „верским буђењем“ Санцаклија који су почетком '90-тих година 20. века отишли у иностранство, где делују из сенке. Беч се сматра најснажнијим финансијским упориштем одакле делују данашње вахабије.

Из многих анализа се може закључити, да се исламисти који су лојални БиХ, Турској, Саудијској Арабији или Ирану, боре за успостављање контроле над овим простора,

због његовог стратешког значаја који би у будућности могао да повеже три исламске државе, БиХ, Албанију и независно Косово.

Услед смиривања ситуације у Санцаку, након откривања поменутог логора, дало је за право онима који су тврдили да је деловање вахабија било усмерено, против пре свега саме Исламске верске заједнице у Санцаку, на челу са Муамером ефендија Зукорлић, а не против државе, чиме је можда решена дилема.

За појаву вахабизма на Косову и Метохији су карактеристичне две ствари: прво, за разлику од босанских муслимана, чији је национални идентитет стваран на основу њиховог верског идентитета, Албанци на Косову и Метохији су чували свој национални идентитет без обзира на верски. Друго, карактеристике вахабизма на КиМ су сличне карактеристикама и видовима ширења тог исламског учења у другим деловима некадашње Југославије.

Према анализама постоје подаци, да се присуство вахабизма значајније примећује тек после 1999. године. После НАТО агресије на Југославију. У прилог томе говори и писање дневног листа на КиМ „Коха диторе“ према коме је вахабизам феномен, који је добио велике размере на КиМ и свим другим областима насељеним Албанцима, као и у албанској дијаспори.

„Циљ и систем деловања вахабија на КиМ је био исти као у већ поменутих бившим Југословенским републикама. Овде млади Албанци добијају „плате“ од 150 евра месечно да прихвате вахабитски начин клањања или да дистрибуирају рекламнопропагандни материјал у џамијама. Нешто слично се дешава и у БиХ, само са можда нешто већом сумом новца.“

Главна упоришта на КиМ су Призрен, јужни део Косовске Митровице, Дреница, Бајгора, Мокра Гора, неки делови Приштинског насеља и др.

Нарастајуће ангажовање исламистичког терористичког фактора у Албанији и на Косову, имало је директан утицај на оперативну структуру и организацију ОВК. Иако су мишљења да деловање вахабија на КиМ још увек не представљају непосредну опасност, не би требало занемарити чињеницу, да су вахабитске идеје ширили и муџахедини из исламских земаља. Прва муџахединска јединица је била Бригада Абу Бекир Сидик, формирана заправо у БиХ, уз помоћ инструктора из Саудијске Арабије

и Турске.

Поједини чланови Исламске верске заједнице Косова говоре да је вахабизам сада највећи непријатељ албанског националног покрета. Обзиром да је најзначајнија карактеристика вахабизма – борба против национализма и секуларизма, без обзира да ли је он арапски, албански, турски или бошњачки, остаје нам да пратимо колико ће заправо вахабизам бити претња за ово подручје. Такође, јако је занимљиво то што су вахабити и исламисти на Балкану најснажније присутни у областима које се тренутно налазе под контролом западних земаља – Босна и Херцеговина и Косово и Метохија, остаје да видимо.

Као што се може видети, идеје Мухамеда иби Абдул Вахаба, данас врше велики утицај на цео исламски свет, далеко изван граница Саудијске Арабије. Вахабити су свакако најбројнији на Арабијском полуострву, али исто тако их има у Пакистану и Авганистану, земљама Персијског залива и Египта. У мањој мери у Индонезији и Судану, на Балкану, у бившим Совјетским републикама, у Средњој Азији и на Кавказу, чак и у Индији.

13. БОРБА ПРОТИВ ТЕРОРИЗМА

Који су прави одговори тероризму? Одговор либералне државе на претње међународног тероризма треба да буде „чврст и храбар“, али увек у оквирима владавине закона. Демократска држава мора се одлучно супротставити тероризму, без истовременог нарушавања људских права и демократског процеса. „Претерана реакција и општа репресија“ могла би да уништи демократију. Другим речима, борба против тероризма не срне да доводи до суспендовања демократије у име њене одбране. Три су могућа елемента тог одговора: политика и дипломатија, међународно казнено законодавство и, тек на крају и под одређеним условима, употреба и војних акција. Најкраће, у одговор демократске државе треба да је уткана брига за очување демократије и за очување светског мира.

САД, након терористичког напада на Њујорк 11. септембра 2001. године, нису кренуле путем који је саветовао Вилкинсон. Представљан као напад на демократију, на западноевропске вредности, тај терористички акт послужио је као оправдање за ограничавање људских права. На појаве негативних последица 11. септембра по демократију указала је донедавни комесар Уједињених нација за људска права Мери Робинсон. На једном скупу у Женеви она је оптужила владе земаља света „да се скривају иза рата против тероризма како би уништиле грађанске слободе и сломиле проблематичне неистомишљенике“. Борба против тероризма не срне да подстиче „исламофобију, антиарапска и антисемитска осећања“. Истраживања која је вршио ФБИ потврђују да је такав тренд у Америци у знатном порасту. Према том истраживању, број криминалних аката према особама, институцијама или компанијама које се идентификују са исламом, порастао је 2001. у односу на претходну годину за читавих 1700 одсто И друго, одбрана демократских стандарда и борба против тероризма могу и морају тећи истовремено.

Други важан аспект борбе против међународног тероризма садржан је у питању како избегавати негативне реперкусије по стабилност светског мира. У том контексту поставља се, наиме, питање уколико су друга средства (санкције, кривично

законодавство и слично) без задовољавајућег ефекта, да ли долази у обзир и употреба војне силе? Ако да, каква врста војне силе, у ком облику и ко о њеној употреби одлучује? Сматра се да „масовна војна акција против група или држава које су укључене у тероризам“ веће зло од самог тероризма. Наиме, војна операција намењена кажњавању државе спонзора тероризма могла би покренути међународни сукоб који би произвео веће губитке живота и већа разарања него што то може произвести тероризам. Може ли се на некој неуралгичној тачки као што је, на пример, Блиски исток, интервенција под изговором борбе против међународног тероризма изродити у сукоб цивилизација, па и у трећи светски рат?

Превентивном дипломатијом против „превентивног рата“ Под упливом трагичних догађаја од 11. септембра у Америци је превагнуло уверење да су војне акције најефикаснија средства борбе против тероризма. Тако је изумела и доктрину превентивног рата. Према тој доктрини Америка може покренути рат против било које државе коју оптужи или да штити и помаже терористичку активност по свету или да производи оружје за масовно уништавање цивила. То може учинити по сопственој процени, са или без сагласности Уједињених нација, правдајући то одбраном америчких интереса и одбраном светског мира.

Доктрина превентивног рата слаби ионако ослабљену улогу Уједињених нација. Недавни предлог Аустралије да у Повељу УН уђе право држава на превентивни рат није пут који води решавању конфликтних ситуација. Пре би се рекло да се овим предлогом у ствари подстиче озакоњење „принципа силе“ насупрот методи „превентивне дипломатије“ у решавању међународних спорова. Оправдано или не, али објективно се постављају нека важна питања за савремени свет. Да ли се, на пример, питања светског мира могу успешније решавати ако су у надлежности светске организације као што су Уједињене нације или ако су препуштена антиратним оценама једне или неколицине светских велесила? Које могу бити консеквенце по светски поредак ако нека светска сила, ма колико моћна, присваја себи право да стоји изнад међународног права? Којим средствима гасити кризна жаришта – „превентивним ратом“ или „превентивном дипломатијом“?

Можемо на крају извести неколико закључака, релевантних за успех удружене борбе

земаља света против међународног тероризма. Прво, неопходни су јасни критерији разликовања шта је тероризам а шта није, чиме се смањује простор за политику „двоструких стандарда“.

Друго, војна сила и полицијске методе, на дужи рок, не могу бити успешна средства и методи борбе против тероризма. Пажња и помоћ света, особито развијених земаља, морају бити усмерене на саме корене из којих се рађа тероризам, на сиромаштво и неразвијеност, на неравноправност у међународним односима и на непристрасну активност у отклањању неуралгичних тачака и политичких жаришта као што су Блиски исток (израелско-палестински сукоб), етничко-племенски сукоби у Африци, индијско-пакистански сукоб због Кашмира итд.

Успешан мировни процес између Израела и ПЛО „створио би досад незабележену прилику за смањивање једног од главних извора међународног тероризма“. У том погледу кључна је улога Уједињених нација. Регионалне организације као што су ОЕБС, НАТО и сличне организације у Азији или Латинској Америци треба да делују у духу Повеље Уједињених Нација, као њихова продужена рука, а не као осамостаљене, конкурентске супституције. У сваком случају, крупне одлуке о рату и миру не би смеле да се изузимају из надлежности Уједињених нација.

Треће, борба против тероризма не срне ићи на уштрб демократије. У ту борбу треба улазити не сужавањем демократије и ограничавањем људских права, већ одбраном досадашњих достигнућа и даљим развијањем демократије. Погрешно је на основу чињенице да су земље западних демократија на удару исламских терориста извлачити закључке о сукобу између демократских и недемократских вредности или пак о сукобу цивилизација (ислама и хришћанства).

Уместо својеврсног „крсташког рата“ против тероризма, САД би требало објективно да процењују шта рађа антиамериканизам у појединим деловима света. Не стоје ли у основи антиамериканизма неки сасвим одређени економски и политички разлози? У сваком случају промашивала би анализа која би водила закључку да је антиамериканизам последица мржње Американаца, последица зависти због демократских вредности и високог америчког стандарда.

И четврто, реално је претпоставити да би најуспешнија била она борба против

тероризма, свакако на дужи рок, ако би се обнародовао рат против светског сиромаштва и ако би на чело једног таквог покрета стале САД и најразвијеније земље света. Уверена сам да би већ након друге или треће године таквог „рата“ били смањени не само потицаји на тероризам него и извори антиамериканизма.

У сваком случају, међународна борба против тероризма треба да буде ствар добровољности и уверења да је у националном интересу сваке земље. Синтагма којом се својевремено послужио председник Буш „ко није са нама, против нас је“, више делује као притисак него подстицај, више као језик претњи из неких ранијих времена него као језик охрабрења. Под разним врстама пресија – психолошким, политичким, економским – свакако се и може правити савез против тероризма. Али то ће пре бити савез невољних него вољних чланова, па су под великим знаком питања и ефикасност и трајност таквог савеза.

Тврдња многих аналитичара, да тероризам последњих година, све више угрожава животе, почива на премиси о сталном расту броја жртава и случајности при њиховом избору. Такође не треба занемарити чињеницу да су данашњи терористи окрутнији од својих претходника од пре 30 или 100 година.

Анализирајући раније догађаје, можемо да схватимо како је тероризам заиста добио међународни карактер и како не познаје државне границе. Управо због ове чињенице, постоји велика вероватноћа да ће се у одређеном смислу тероризам још више институционализовати. Један од главних разлога зашто се тероризам посвуда проширио у савременој међународној заједници јесте чињеница да се показао јефтиним, нискоризичном методом која доноси врло корисне резултате у борби разних врста организација и режима.

Забринутост је посебно велика због интернета. Сви смо свесни потенцијалне опасности од напада информатичких терориста, којима се са другог краја света могу изазвати велики проблеми и штете помоћу рачунарске технологије.

Треба споменути и одређени број других узрочника који могу помоћи развоју тероризма. Доступност оружја има важну улогу у обликовању терористичких активности. Посебно алармантни извештаји о доступности оружја високе

технологије, а нарочито оружја са нуклеарним и биолошким потенцијалом.

Терористи би могли потражити софистициранија и опаснија средства за остваривање својих циљева. Стручна и академска литература о будућим трендовима у тероризму пуна је озбиљних упозорења и предвиђања о терористима с нуклеарним оружјем, односно оружјем за масовно уништење.

Поједини аналитичари тврде да ће тероризам уз помоћ оружја за масовно уништење постати вероватнији ако конвенционалне методе отмица и бомбашких напада постану нормалне и прихваћене.

Растући страх, односно ризик од тероризма уз помоћ оружја за масовно уништење и снажног тзв. информатичког терора, можда су одраз слабљења група које су чисто идеолошки мотивисане.

Није непознато да се тероризам укључује у организовани криминал, то обухвата, трговину дрогом, оружјем, експлозивом и др. Познато је да је неколико чланова и помагача организација као што је нпр. Хезболах било укључено у такве активности. На Балкану је последњих година уочен развој разних типова тероризма. Постојање различитих сукоба између или унутар појединих држава, укључујући сукобе настале у бившој Југославији, са појавом етно-сепаратистичких, националистичких групација, допринело је повећању тероризма.

Такође, неопходно је размотрити повезаност прања новца и финансирање тероризма. „Потребе за финансирањем терориста могу се сврстати у директне трошкове повезане самим појединим операцијама и у шире организационе трошкове за развој и одржавање инфраструктуре за организациону подршку и промовисање идеологије одређене терористичке организације. Прање новца може бити употребљено за обе области терористичких активности.

Док је борба против прања новца била веома успешна током '90-тих година, а посебно после 11. септембра 2001. године, светска финансијска криза угрожава ефикасност правне и економске политике на нивоу држава и повећава ризик од прања новца и финансирања тероризма.

Потребе за финансирањем тероризма могу се сврстати у две основне области:

1. 1, финансирање терористичких операција, као што су директни трошкови

повезани самим појединим операцијама; и

2. 2.шири организациони трошкови за развој и одржавање инфраструктуре за организациону подршку и промовисање идеологије одређене терористичке организације.

Директни трошкови извршења терористичких напада често су веома мали у поређењу са штетом коју ти напади проузрокују.

Порекло терористичког иметка може се приписати следећим изворима финансирања: послови са дрогом, донацијама или плаћањима влада и непознатог порекла. Талибани су нпр. профитирали од транспортовања опијума и опорезивања трговине дрогом у подручју контроле, а ови фондови су одмах искоришћени за подршку терористичке организације, попут Ал Каиде.“

Морамо се припремити за будући развој тероризма!

Имајући у виду све досадашње процене, тероризам ће у свим својим облицима у догледној будућности бити озбиљна претња. Борба против тог феномена је добила приоритет не само из европске перспективе него и за међународну заједницу. Стога, врло је важно да институције за заштиту закона морају бити спремне да пруже ефикасан и флексибилан одговор на међународном плану. Од изузетне је важности да противтерористичке стратегије у свету буду координиране.

Према томе, врло је важна улога Еуропол-а, који ради на побољшању делотворности и сарадње надлежних тела држава чланица ЕУ у спречавању и борби против тешких облика међународног криминала, укључујући и тероризам.

Конкретно, раст исламистичког тероризма, као и везе између тероризма и организованог криминала, а што је за нас битно, његова појава на Балкану, натерало је земље којих се ти проблеми тичу да појачају напоре како би се могле ефикасно суочити с питањима и непосредним проблемима које изазива тај друштвени и политички феномен.

Најчешће се мисли на размену информација између стручњака за борбу против тероризма, проширење сарадње у спровођењу неких заједничких антитерористичких мера у конкретним случајевима, успостављање заједничких закона и прописа тако да се оствари јединствен приступ. Међутим, када се суоче са тероризмом или самом

претњом, земље се међусобно разликују по томе каква им је перцепција озбиљности проблема. Некада је најлакше применити силу, али то није једино решење. У борби против тероризма демократска власт може постићи само ограничене резултате помоћу чисто политичких средстава.

„Мировни процес“ је појам који се јако злоупотребљава у многим контекстима, а често се њиме означаје већ дефинисано политичко или идеолошко решење неког сукоба које је израдила и наметнула једна од страна у сукобу. Тај појам се може користити за било какве континуиране политичке или дипломатске покушаје да се реше међународни или унутрашњи сукоби.

Треба бити реалан и признати да до данас нема ниједног сасвим успелог примера да је мировни процес довео до свеобухватне промене неке терористичке организације у демократску странку. Било је делимичних успеха.

Мировни покрет са стварном и широком масовном подршком од непроцењиве је важности за процес осигурања почетне подршке мировним иницијативама, као и за одржавање замаха који је кључан за успех.

Нити сукоби, нити тероризам не трају вечно. Неко победи или изгуби или се стране толико исцрпе да положе оружје или барем траже прекид ватре.

Појединци, приватни сектор може постати партнер у борби против тероризма и управљању кризним ситуацијама под условом да поштује исте стандарде који вреде за владе и државе; одговорност, поштовање закона и отвореност. Интернет може бити извор раних индикатора упозорења. Паника се може спречити. Треба се суочити с комплексношћу данашњице и наћи реалан и примаран модел понашања. Није једноставно, али свакако је могуће.

„Општепозната је чињеница да преовладајући број држава у савременом свету настоји да њихов систем одбране од тероризма буде врхунски превентивно ефикасан. Под тим се подразумева усклађена институционална и оперативна ангажованост државних и друштвених органа и институција првенствено на онемогућавању терориста да спроводе несмртоносне или тзв. ненасилне активности.

Институционална превентивна противтерористичка ангажованост обухвата нормативно-теоријску уређеност одбране од тероризма, односно постојање усвојених

адекватних закона, доктрина и стратегија, док оперативна или практична ангажованост подразумева офанзивну активност државних и друштвених субјеката и снага на доследној и ефикасној примени нормативно-теоријске регулативе ради заштите виталних вредности и интереса државе и друштва од тероризма. Влада дотичне земље требало би да обезбеди врхунску ефикасност система одбране од тероризма. Међутим све државе не постижу врхунске резултате у тој области и грађани се стално питају да ли су безбедни.“

Позитивно је што се на почетку овог века, након све веће ескалације тероризма, све више увиђа потреба и неопходност регулисања овог глобалног феномена, стварањем свеобухватног антитерористичког система, односно удруживања у борби против тероризма. Главну реч у тој борби требало би да имају најразвијеније земље света. „Један од значајних покушаја да се то потврди учињен је на састанку земаља „Група 7“ најразвијених земаља и Руске Федерације, одржаном у јулу 1996. године. Тада је усвојен план од 25 тачака, који представља основ стратегије борбе против тероризма на светском нивоу за дужи период. Тим документом су предвиђена три нивоа сарадње на сузбијању тероризма:

1. основни ниво - чине билатерални споразуми земаља о размени информација о тероризму и терористима и методама борбе против тероризма,
  2. регионални или континентални ниво – подразумева делатности институција које имају регионални или континентални значај (нпр. Савет Европе, ЕУ, ОЕБС, Организација америчких држава, Организација афричког јединства и сл.)
  3. мултилатерални ниво – ОУН (десет међународних конвенција о борби против тероризма), Интерпол, НАТО (специјални комитет за борбу против тероризма) итд.
- Чињеница је да нема оруђа за борбу против тероризма којима се лако рукује, те је стога јако важно да се на адекватан начин користи дипломатија, примењују закони, финансијска контрола и користе обавештајни подаци.

Дипломатија подразумева низ дипломатских поступака, које подразумевају државе и међународне организације ради усклађивања свих заједничких напора у борби против тероризма. Ангажују се многобројни органи задужени за примену закона, финансијску контролу, размену обавештајних подата, могућност употребе војне силе,

итд.

Примена закона, једно од најчешћих коришћених средстава је кривично гоњење терориста. На томе посебно инсистира ОУН, све водеће светске државе, поготово САД. САД су након 11 септембра 2001. године, успешно идентификовале кривце и отклонили пропусте у противтерористичкој превенцији. Усвајањем Патриотског закона (закон за уједињење и ојачање Америке пружањем одговарајућих средстава потребних за пресретање и ометање тероризма), којим су проширена овлашћења владиних специјалних служби у предузимању надзора, претреса и прислушкивања особа осумњичених за терористичко делање. Потом је у октобру те исте године основана Канцеларија за унутрашњу безбедност, чији је основни задатак био израда документа „Национална стратегија за унутрашњу безбедност“, која је прерасла у Министарство за унутрашњу безбедност.

Терориста може бити осуђен на дугогодишњу или доживотну робију и смртну казну. Јака медијска подршка кривичним процесима у којима се суди терористима може допринети креирању јавног мњења у смислу давања јасне подршке у тој борби.

Финансијска контрола – без адекватног финансијског законодавства, посебно механизма за праћење финансијског пословања нема праве борбе.

Војна сила представља најспектакуларнији начин испољавања одлучности једне државе да савлада терористе. Оне могу бити превентивне или накнадног дејства.

За обавештајну делатност се може рећи да је фундамент сваке борбе па и противтерористичке. Спроводи је обавештајна служба чији је основни задатак систематско прикупљање обавештајних података. Садржи извесна ограничења јер је Јако тешко доћи до такве врсте тачних података.

„Стратегија и одбрана Републике Србије је заснована на Уставу Р. Србије, Стратегији националне безбедности, као и опредељености Р. Србије да кроз мир и стабилност допринеси изградњи и јачању безбедности. Ставови исказани у Стратегији одбране засновани су на процени стања и пројекције развоја међународних односа, тенденцијама у одбрамбеном организовању савремених држава и развоју међународних безбедносних интеграција, анализи друштвених чинилаца и карактера савремених изазова, ризика и претњи безбедности и одбрани Р. Србије.

Спољнополитичка оријентација и реформски процеси у Р. Србији позитивно утичу на унапређење политике добросуседства и сарадње, укључивање у европске и друге међународне безбедносне структуре, као и на јачање њене међународне позиције. Европска и евроатланска оријентација земаља у региону и тежња ка заједничким цивилизацијским вредностима доприносе јачању међусобног поверења и сарадње, што умањује могућност настанка нових ризика и претњи безбедности Р. Србије.“

На крају битно је истаћи да сви признати чиниоци међународне заједнице и релевантни актери међународних односа, улажу изузетне напоре како би ефикасно стали на пут сваком носиоцу терористичке активности. Један од најбитнијих корака, у изградњи јединственог антитерористичког система на глобалном нивоу је доношење међународно признатог правног акта (пре свега се односи на кривично право), са јасном и ефикасном методологијом, односно инструментима за реализацију истог. „Посебно треба поменути доношење тзв. „Глобалног програма против тероризма“, који је сачињен након напада на САД. Наведени програм садржи следеће целине: изазов, одговор, средства, операционалне активности и утицај.“

ЗАКЉУЧАК

Сведоци смо да утицај религије на политику свакодневно расте. Стога и не чуди што данас има мишљења да ће 21. век бити обележен бројним верским сукобима и тензијама, локалним или регионалним што често прераста у тероризам. На питање које нам се намеће, шта је тероризам и поред свега наведеног, врло је тешко дати прецизан одговор.

Данас у свету не постоји опште прихваћено одређење шта је тероризам, међутим постоји општа сагласност да је тероризам глобална претња безбедности међународне заједнице.

Наиме, дугогодишњи безуспешни покушаји међународне заједнице да разјасни ово питање, довољан је показатељ комплексности овог проблема. У супротстављању терористичким активностима веома је тешко предвидети све поступке терористичких група или појединаца, јер су они по својој природи веома богати, разноврсни и променљиви. Најчешће се идеје у реализацији јављају спонтано и самоиницијативно и у околностима које одређују примену најцелисходнијих решења.

Сасвим је извесно да је исламистички тероризам у огромном порасту у протеклих неколико година. Били смо сведоци страшних бомбашких напада у Њујорку и Вашингтону 2001. године, на острву Бали 2002. године, у Мадриду 2004., па у протеклих пар година у Паризу, Бриселу и Берлину, итд. Такође, видимо да се ситуација на Блиском Истоку и даље не решава, сукоб између Израелаца и Палестинаца не јењава.

Ови напади су имали за циљ да пре свега обесхрабре западне утицаје на исламско друштво, а потом су таквим терористичким нападима настојали да у исламским и другим земљама дођу до исламске државе засноване на шеријатском праву. Ислам је велика религија која има огроман број верника, чак негде око једне милијарде и триста милиона верника. Постоји мишљење да више од половине муслимана на свету подржава борбу Осаме бин Ладена и заговара ширење радикалних верских идеологија. Зато је овај рад посвећен идеолошким оријентацијама, алкаидизму и

вахабизму, као и дефинисању свих њихових радикалних и екстремних облика, приказујући какве последице имају и могу имати на савремени свет.

Тероризам било ког облика треба сузбијати у корену без икаквих толерисања, нарочито ширење радикалних верских идеологија, које су, као што смо видели, у успону. У Републици Србији, као и у другим земљама Балкана, следбеници вахабитског учења третираће се као поштовани грађани окренути својој вери и традицији како их они сами доживљавају, до тренутка док не пређу границу, примењујући насиље за ширење верских учења, односно када насилним средствима покушају остварити циљеве у иамере.

Идеолошка оријентација алкаидизам, на којој се базира скоро сав исламистички тероризам, наставља своје деловање и после Осаме бин Ладена. Као најекстремнија варијанта цихадизма наставља да инспирише бројне исламистичке терористичке групе. Ал Каида има своју мрежу у 60 земаља, активне ћелије у 24 земаље, укључујући САД. Само пре две три године су сунитски терористи прогласили формирање државе на челу са Абу Бакром ел Багдадијем. Иако су сад у дефанзиви, најављују повратак и прете да се неће зауставити на освојеним подручјима од Алепа у Сирији до Дијала у Ираку. Циљ им је да се прошире на Балкану, укључујући Србију, на делове Аустрије, Мађарске и Украјине. Шеријатски закон важиће по њима ускоро и у Шпанији, северној Африци и већем делу Азије

Преплетеност елемената политичке провокације, бруталног насиља, декларисане борбе за друштвене промене отежава да се дође до општеприхватљивог антитерористичког концензуса на глобалном нивоу. Политички екстремизам користи тероризам као средство за остваривање својих циљева. Основни циљ тероризма је да применом физичког насиља који се предузима ради застрашивања и сламања отпора онога према коме је усмерена изнуде одређене политичке промене. Непосредну жртву све чешће нападају употребом специфичног „оружја“, односно терористима самоубицама и опсежно се припремају да употребе оружје за масовно уништавање.

Сасвим је извесно да је исламистички тероризам у огромном порасту у протеклих неколико година. Основни циљ исламских терориста је спречавање усвајања западних стандарда било економских, моралних или других у исламским државама и

њиховим друштвима а такође и одмазде за наводно почињене грешке западних држава према исламистима. Према томе терористички имали су за циљ да обесхрабре западне утицаје на исламско друштво и остваре утицај на исламску популацију, пре свега у исламским, али и другим земљама да се тероризмом може стићи до прокламованог циља – уме заједничке, на шеријатском праву засноване исламске државе.

Овакви проблеми са исламским тероризмом нарастаће у будућности и због веома сложене безбедносне ситуације у Ираку. У исто време у Авганистану се појављује нарастајућа нестабилност, раст производње дроге и симбиоза терориста и криминалаца, уз јасан циљ - продајом дроге финансирати нове терористичке активности.

Јасно је да након формирања сада већ обликованог фронта исламских терористичких организација предвођених Ал Каидом, стварањем имица у исламском свету као заштитника „правоверних и Свете земље од утицаја неверника“ и посебно нападима од 11. септембра 2001. године као незваничној објави рата САД, морало доћи до радикалне поларизације снага против тероризма и терористичких организација и група. Стога је неопходно указати на потребу за изградњом државних механизма у нашој земљи и свуда у свету, посвећених борби против тероризма, а посебно радити на увођењу демократије у земљама у којима је тешко пробити баријеру традиционалних верских учења.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алгар Хамид: Вехабизам: Критички осврт, Хасанбеговић, Загреб 2004.
2. Бернард Луис: Криза ислама, Свет политике, Београд, 2004.
3. Бошковић М., Криминолошки лексикон, Нови Сад, 1999.
4. Вајт Р. Џонатан., Тероризам, Александриа Пресс, Београд 2004. година
5. Вал дел Александар, Исламизам и Сједињене Државе алијанса против Европе, СИ. Лист СРЈ, Београд
6. Вилкинсон Паул, Тероризам и Сједињене Државе алијанса против Европе, против демократије, Голден маркетинг, Загреб 2002
7. Војна енциклопедија, Том IX, Београд, 1975.
8. Галијашевић Цевад: Ера тероризма у БиХ, Филип Вишњић, Београд 2007.
9. Гаћиновић Радослав, Тероризам, Драслар, Београд, 2005.
10. Група аутора: Вехабизам шта је то?, Минхен, 2010.
11. Gunaratna Dr Rohan: Inside Al-Qaeda, Intersec, Том 12, Издање 9, Септембер 2002. година
12. Димитријевић Војин: Тероризам, Радничка штампа, Београд, 1982.
13. Димитријевић Војин: Међународни тероризам, Научно саветовање за тему „Савремени облици тероризма“, Архива за правне и друштвене науке, Београд, 1980.
14. Димитријевић Војин, Међународни тероризам и безбедност СФРЈ, Народна армија, 27.8.1987.
15. Деспотовић Љубиша: Политички митови и идеологије, Каирос, Сремски Карловци 2010.
16. Деспотовић Љубиша, Дробац Милорад: Геополитика и тероризам - у времену глобализације, Стилос Арт, Београд

17. Esposito L. John: The islamic Treath - Myth or Realitz?, Pew York Oxford, Oxford University Press 1992.
18. Елзесер Јирген: Како је цихад стигао на Балкан-Свети ратници и тајне службе на Балкану, Јасен, Београд, 2006.
19. Извештај Комисије 9/11: „Национална комисија за терористичке нападе на САД“ (званични извештај комисије, 22. јул 2004)
20. Islamic rulings on warfare, Youssef H. Aboul-Enein, Sherifa Zuhur, October, 2004.
21. Јанковић Слободан, Сукоби на блиском истоку, основна обележја, Београд, 2007. година
22. Јевтић Мирољуб, Све исламске декларације верског рата у БиХ, ФПН, Београд
23. Јевтић Мирољуб: Цихад у светској и домаћој јавности, Нови Сад, Матица српска, 2004.
24. Јевтић Мирољуб: Савремени цихад као рат, Београд, Никола Пашић, 2001.
25. Јевтић Мирољуб: Идеологија исламског фундаментализма, Религија и савремени свет, Београд, Центар за Марксизам Универзитета, Бигз, 1987.
26. Јевтић Мирољуб, Религија изазов политичкој науци, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2010.
27. Јеротић Владета, Вера и нација, Одабрана дела, Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, Акс Либри, Београд, 2000.
28. Киндер Клаус, Верски фундаментализам, Клио, Београд, 1997. година
29. Коркут Бесим, Куран – превод, Саудијска Арабија
30. Кривокапић Б., Лексикон међународног права, Београд, 1998.
31. Лалић Вељко, Интервју са Ралфом Топовеном, Новости 05.04.2005. године
32. Милосављевић Зоран: Исламски екстремизам/превенција тероризма по моделу САД, Политичка ревија, година (XVIII) V, вол 11 бр.3/2006 стр. 531-546.
33. Милошевић Милан, Одбрана од тероризма, Свет књиге, Београд 2005. година

34. Милошевић Милан: Екстремизам и тероризам, Војно Дело, вол. 56, број 1, Београд, 2004. година
35. Милошевић М., Матић Г., Концепт стратегије у борби против тероризма, НБП, Полицијска академија, 1996.
36. Нај Џозеф: Како разумети међународне сукобе, Стубови културе, Београд, 2006.
37. Оксфордска историја ислама, КЛИО, Београд, 2002.
38. Потежица Оливер: Вехабије Између истине и предрасуда, Филип Вишњић, Београд, 2007.
39. Потежица Оливер: Исламска република Имама Хомеинија, Филип Вишњић, Београд, 2006.
40. Проблематика прања новца-одговорност финансијских институција, Љиљана Фијат, јун, 2013.
41. Ранчић Драгослав, Наша борба против тероризма, Београд 2004.
42. Симеуновић Драган: Тероризам, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009.
43. Симеуновић Драган: Теорија политике-ридер-Удружење „Наука и друштво“, Београд, 2002.
44. Симеуновић Драган: Политичко насиље, Радничка штампа, Београд, 1989.
45. Симеуновић Драган: Увод у политичку теорију, Институт за политичке студије, Београд, 2009.
46. Симеуновић Драган: Основи политичких наука, практикум, Београд, Ферко, 1994, Удружење наука и друштво Србије
47. Симеуновић Драган: Међународни тероризам, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2002.
48. Симеуновић Драган: Проблем дефинисања савременог тероризма, Српска политичка мисао бр.3-4/2005, год. 12. вол. 15, стр. 1-ХП

49. Симеуновић Драган, Фашизам у савремености, Цихадизам као десничарски екстремизам и клерикални фашизам
50. Стратегија одбране Републике Србије, Београд, 2009.
51. Скакун М. Експанзија исламизма и његов утицај на стање у међународним односима, Међународни проблеми, 51 (3-4), 332-357.
52. Taylor M / Horgan M, Ced: Terorizam u budućnosti, Zagreb, 2003.
53. Танасковић Дарко: Неоосманизам, повратак Турске на Балкан, Службени гласник, Београд, 2010.
54. Танасковић Дарко: Ислам догма и живот, Српска књижевна задруга, Београд, 2010.
55. Томашевски К: Изазов тероризма: проблеми сузбијања тероризма у међународној заједници. Београд, 1983.
56. Трифковић Срђа: Сенка цихада, Српска књижевна задруга, Београд, 2007.
57. Хантингтон Семјуел: Сукоб цивилизација, Цид, Београд, 2000.
58. Хејвуд Ендру: Политичке идеологије, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2005.
59. Хобсбаум Ерик: Глобализација, демократија и тероризам, Архипелаг, Београд, 2008.
60. Хофман Б: Унутрашњи тероризам, Београд, Народна књига, Алфа, 2000.
61. Цеко Сами: Вехабизам најопаснија новотарија, Научно издавачки институт „Имам Рази“, Сјеница, 2009.
62. Шијаковић Иван: Тероризам и проблем идентитета, Економски факултет Бања Лука
63. Шиндлер Џон: Босански рат и терор-Босна, Ал Каида и успон глобалног цихада, превео Растко Јовановић, Службени гласник, 2011.

ОСНОВНИ БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Кандидаткиња Николета Лутовац рођена је 03. 07. 1992. у Цетињу, Црна Гора. Од 2008. до 2011. похађала је и завршила гимназију "Руђер Бошковић" у Београду. Уписала је 2012. основне академске студије првог степена у четворогодишњем трајању на студијском програму ОСНОВНИХ АКАДЕМСКИХ СТУДИЈА МЕЂУНАРОДНЕ ПОЛИТИКЕ, на Факултету политичких наука Универзитета у Београду, и на истом дипломирала 2016. стекавши звање ДИПЛОМИРАНИ ПОЛИТИКОЛОГ ЗА МЕЂУНАРОДНЕ ПОСЛОВЕ.

ЗНАЊЕ ЈЕЗИКА:

Говори енглески, служи се шпанским и француским.

СТРУЧНЕ АКТИВНОСТИ:

2008. English Language Summer Youth Program, University of San Diego.

2012, 2013, 2014. Учешће на међународним конференцијама у Милочеру у Црној Гори, из области туризма и безбедности туристичких дестинација.

2016. Учешће на конференцији у Будви о геноциду над Јерменима